

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE ...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 16/IV

Jesenice, maj 1974

Črtomir Šinkovec

Smrt sredi pomladi

Slovenci imamo v svoji kulturni zgodovini troje bolečih smrti, smrti treh mladih nadarjenih pesnikov sredi pomladi, Ketteja, Murna-Aleksandrova in Srečka Kosovela. Zadnji, Srečko Kosovel je umrl 27. maja 1926, to je pred osemindesetimi leti v Tomaju na Krasu, sredi največjega ustvarjalnega zanosa. Teško je pisati o smrti v maju, v mesecu lepote, cvetja in ljubezni, še težje je pisati o smrti še zelo mladega pesnika, ki je v predsmrtnih slutnjah sam sebi zapel:

Vsi bomo dosegli svoj cilj,
le jaz ga ne bom dosegel ...

Ognja prepoln, poln sil
neizrabljen k pokoju bom legel.

Srečko Kosovel, s katerim je zaživela v slovenskem pesništvu nova pokrajina, sredi katere, v Sežani, se je rodil pred sedemdesetimi leti (18. marca 1904) v sloopju osnovne šole, kjer je njegov oče Anton Kosovel služboval kot učitelj. V Sežano je bila očeta — zavednega Vipavca — zanesla učiteljska pot, kjer je z ženo Katarino Stres, po rodu s Tolminskega, tiho, nežno in vase zaprto družico, ustvaril skromno, a prijetno in toplo družinsko gnezdo, kjer se jima je rodilo vseh petero otrok. Ko najmlajšemu Srečku še ni bilo dve leti, je bil oče iz političnih razlogov premeščen najprej v Pliskovico, nato pa v Tomaj, kjer sta si Kosovelova starša z velikim trudom zgradila lasten dom — vseljiv je bil šele oktobra 1925 — ki pa ga oče zaradi navezanosti na Tomajce tudi za ceno službe ni hotel več zapustiti. Sploh je znano, da je v domu Kosovelovih vladalo toplo in zbrano družinsko vzdušje. Oče je bil izreden ljubitelj glasbe in petja, pa tudi mati je imela mnogo smisla za umetnost. To sta starša prenašala na otroke in skušala v njih odkrivati in razvijati njihovo osebno nadarjenost. Spričo tega je Kosovelov dom nudil gostoljubno streho mnogim študentom in umetnikom.

Mlada leta je Srečko Kosovel, ki je po materi podedoval trden tolminski značaj, iskrenost in preprostost, po očetu pa vipavsko lahkotnost in igrivost, ki se kaže v nekaterih odtenkih njegovih odločitvah, preživljal kot vsi kraški otroci, le da je bil nežen in mehak, telesno šibek otrok, ki mu ni bilo preveč do družbe, tem raje pa se je zatekal v samoto kraških dolin, med hraste, bore in brinje, kjer vsaka skala, vsako drevo, vsak grm, vsaka cesta ima svojo povest. Pojdi čez Kras, na tih gmajno, med molčeče bore in poslušaj! Ali razumeš? Pojdi in poslušaj! In skala ti pove svojo povest, povest o življenju, kaj za to, če je bilo to življenje bridko in samotno; bilo je. V tej pokrajini je iskal vse posebnosti — nežnost, otožnost in vztrajnost in žilavost, ki so oplajale njegov notranji svet in razpoloženje. In ta pokrajina, Kras z vsemi svojimi značilnostmi, je postal poznejšemu pesniku prvo, osrednje in neprekinjeno pesniško doživetje, prvi pokrajinski razpoloženjski vtis in navdih. Tu se je srečeval z bori, polnimi hrepenenja po rasti, s silovitostjo burje in žgočim soncem, ki je često neusmiljeno sesalo sok iz skope kraške zemlje, ki ob dobrih letinah na jesen izjoče svoje zdravje — kraški teran.

To okolje mladih let, ta svet od Sežane do Tomaja, je bil prvi svet pesnikove zgodnje mladosti, prvi opoj s skrivnostno sivino, prvo doumevanje govornice te samotne prirode, molka kamenitih gmajin in krčevito žilavih borovcev. Kot bor sredi gmajne se sprašuje: »Povej, kako rasteš, sahnese sredi suhih tal? Cveteš? — Ti ne boš nikoli cvel — ovenel boš, glej in boš molčal! Prav ničesar tu ni v tolažilo, sonce še to travo bo požgalo —.« In v to sivo brezupje pesnik odgovarja: »Le to srce zvesto bo ostalo.«

Srečku Kosovelu je bilo enajst let, enajst let brezskrbnega otroštva, in bilo je vojno leto 1915. Življenje se je predstavilo v vsej grozljivi resničnosti. Tudi na Kras je privihrala razdiralna sila prve svetovne vojne. Uresničila se je bila prerokba Simona Gregorčiča, ko je v strahu za svojo domovino, Soči naročal:

Ne stiskaj v meje se bregov,
srdita čez branove stopi,
ter tujce, zemlje lačne, vtopi
na dno razpenjenih valov!

Srečko Kosovel

Novi dobi

Nova doba prihaja
v kolektivnem imetju,
nova doba prihaja
i delavcu i poetu.

Smrt tehnično mehaničnim
problemom!

Vsi problemi so problemi človeka.

Proti Taylorjevemu sistemu!

Humanisti z vijoličasto brado.

Nova doba prihaja,
KO BO VSAK DELAVEC ČLOVEK,
KO BO VSAK ČLOVEK DELAVEC.
Nova doba prihaja
z uporom sužnjev.

Tuja pohlepna pest je zdaj zares segala po slovenski zemlji. Na udaru so bile cve-toče kraške, goriške in tolminske vasi, oskrunjeno je bilo marljivo delo nešteti rodov. Ljudje so bežali iz bližine groze in smrti v tragiko begunstva. V vojno so odhajali mladi in zdravi, vračali so se ranjeni in pohabljeni. Mrtvi se niso vračali. Zakaj vse to — je v srcu kljuvalo vprašanje. Odgovora ni bilo, preglasilo ga je nepojmljivo grenko zlo, nečloveška blaznost vojne, ki je namah razbila igriyost otroških sanj in odprla črna vrata vojne resničnosti.

Srečko Kosovel Z delom gradimo

Z delom gradimo
svojo bodočnost.

Skale valimo

za stavbo njeno,

belobleščečo, zlatoognjeno.

In molčimo,

Od upov zlatih

bleščijo stolpovi.

Ob njenih vratih

velike Šanje

kakor ognjenega morja bleščanje
v plamenih zlatih.

In nāše delo je trd granit
in naše sanje so suho zlato
in naše sanje niso prived.

Bodočnost je tistega, ki VERUJE v njo.

V tem času, na jesen leta 1915 je Srečka Kosovela odpeljala pot na realko v Ljubljano, kjer se mu ni bilo lahko živeti. Prevelika je bila razlika med sončnim Krasom in zameglenim mestom. Tudi tu je vojna gledala iz vseh kotov z velikimi očmi pomanjkanja. Ze po naravi je bil tih in skromen, tu je bil še tišji in skoraj neopazen, k sreči pa je kmalu našel nekaj dobrih prijateljev. Najtesnejše prijateljstvo je sklenil s sošolcem Brankom Jegličem, po rodu iz Gorice. Ta, zelo nadarjen dijak, mu je bil tudi prvi literarni mentor, razen tega pa duša literarnega krožka Kres in urednik istoimenskega glasila. Žal, da je Branko Jeglič umrl kmalu po maturi, 5. septembra 1920.

Prav v tem literarnem krožku in pozneje okrog urejevanja Lepe Vide, študentskega glasila, lahko iščemo resnejše začetke Srečkovega literarnega ustvarjanja. Tu se je srečal z eno leto mlajšim Vlado Martelancem iz Trsta, ki je močno vplival na Kosovelovo idejno usmeritev. Martelanc je po srednji šoli študiral ekonomske vede na Dunaju, pa je postal komunist in se docela posvetil politiki. Leta 1944 so ga nacisti pokončali v koncentracijskem taborišču Natzweiler. Zelo dober tovariš je bil Kosovelu tudi dve leti starejši Ivo Grahor iz Spodnjih Bitenj pri Premu. Študiral je filozofijo in sociologijo in bil zaradi komunizma večkrat v zaporu. Umrl je leta 1944 v koncentracijskem taborišču Dachau. Tu

(Nadaljevanje na 2. strani)

(Nadaljevanje s 1. strani)

naj omenimo še dr. Dragana Šanda, profesorja francoščine, ki je bil svojim študentom ne le literarni mentor, temveč tudi iskren prijatelj.

Po štirih letih vojne je bila Evropa docela izkrvavela. Kljub temu, da je na razvalinah Avstrije nastala država Srbov, Hrvatov in Slovencev, so nad domovino viseli žalostni dnevi bede in pomanjkanja. Vojne je bilo sicer konec, toda od vojne oskrunjena domovina na zahodu, je bila zdaj še poteptana in ponižana z italijansko okupacijo. Sovražni osvajalec jo je že na začetku podredil zakonom nasilja in zatiranja.

To, da je sovražnik zasegel njegovo ožjo domovino, se je v rahločutni duši Srečka Kosovela oblikovalo v nacionalno bolečino. Kako silno jo je občutil, je že leta 1921 izrazil v pesmi »Prišel je kraljevič«:

Kako te ljubim, daljna domovina,
vera, up, ljubezen, slast in bolečina...!

Tedaj je bilo že znano, da je vse upanje slo po zlu. Pričakovani plebiscit, ki naj bi odločil v korist Slovencev, so Italijani spretno izigrali, čim pa so utrdili svojo oblast, so začeli uveljavljati nasilje nad

Srečko Kosovel

Kličem vas

*Kličem vas, uporniki zemlje in ognja,
bratje nevihte in bratje viharja,
bratje potopov in zlomljenih ladij,
bratje vseh strtih evropskih src,
kličem vas, bratje te zemlje teptane,
glejte: tam... travica zazelenela,
zazelenela je in zaživela,
bratje vseh strtih evropskih src!*

*O, da ljubezen bi se prebudila,
kakor ta travica, v srcih steptanih,
od srda zastrupljenih in od sovraštva,
da bi ta pesem visoko zapela
travici drobni, ki je zaživela. —*

Kličem vas, bratje vesoljne ljubezni!

slovenskimi šolami in kulturnimi ustanovami. Svojo ost so naperili proti naprednim zavednim ljudem in jih preganjali iz rodne kraja. Hudo je bilo že nasilje liberalne Italije, fašizem pa ga je s svojim divjastvom še podeseteril.

Trpljenje, ki ga je Srečko Kosovel občutil ob tragični usodi Krasa in njegove ožje domovine, je usmerjal v vizijo razpada starega, zakrnelega in krivičnega sveta in v slutnje na novo pravičnejšo ureditev sveta in družbe. Ta pesem je čista podoba časa, v katerem je živel in tistega, s katerim se je v svoji mladosti spoznal v razgovorih z umskimi vrhovi od Homerja do Trubarja, od Prešerna do Cankarja, od Puškina do Gorkega, od Maeterlicka do Tagoreja in Verlaina. Tu si je nabral odmevov sveta, da se je v njem rodila visoka pesem doživljajočega časa in se povzpela nad razdobje njegovih dni. Ta pesem je oznanjala notranjo revolucijo, da bi se končno spremenile sanje in upanje v resničnost.

Mladini in ljudem tja preko meje je napisal posebno pismo: »Malovernim to pismo! In obupanim in onim, ki niso ne maloverni ne obupani, ampak stoje s povešeno glavo in ne vedo kaj početi. Njim še najbolj, kajti pogum, to je zdravje!

V imenu Trubarjev vam pošiljam to pismo in v imenu onih, ki so v molitvenike pisali naša imena in imena onih, ki so davno, davno govorili naš jezik. In v poslednjih najbolj. Kajti to so bili prvi in odločujoči. Prst so bili, ki na njej vzklije drevo in vzraste narod. V imenu teh vas pozdravljam najbolj. Kajti ne Trubarja ne Bohoriča ne Krelja ne bi bilo, če bi ne bilo teh. Ne Dalmatinane Japlja, ne Pohlina

ne Vodnika, ne Kopitarja ne Kastelica in ne našega največjega Prešerna. In ne Levstika ne Jurčiča, ne Tavčarja ne Aškerc in ne našega Gregorčiča. A vsi so vzkliji kot veja na drevesu iz rodne prsti. Zato pozdravljam one, ki so ta prst in življenje. Kajti brez njih bi ne bilo tudi Ketteja ne Cankarja, ne Meška ne Murna-Aleksandrova, ne Župančiča, ne naših največjih modernih. Kajti drevo ne more rasti, kjer ni tal, kjer ni zdravih, močnih tal. In umetnik ne more vzkliiti, kjer ni naroda. In še so gozdovi in še so pokrajine naše in še živi narod in diha. Naroda ni mogoče ubiti!«

Srečko Kosovel

Evakuacija duha

Duh v prostoru.

Požar neviht razžarja temo.

Duh gori v prostoru.

Magično luč razseva.

Zelena okna razsvetljenega

brzovlaka na viaduktu.

Sam gorim in sebi svetim;

slepi čutijo samo elektriko

moje luči, ne vidijo sveta.

A vsi trepečejo kakor jaz,

kakor v smrtnem opoju.

In ne vedo, da je to trepet

kril, ki se hočejo razprostrti,

izžareti kot zlati ogenj v noč.

In preklinjajo policaje sonca,

ki spijo ponoči

kakor malomeščani.

In vsi ljudje spijo ponoči

in ne čutijo magičnih razodetij,

ki sijajo v meni iz mene.

Ljudje so evakuacija duha.

Anomalija psihologije.

V zavesti »naroda ni mogoče ubiti« si je Srečko Kosovel sam tešil žalost nad usodo svojega Krasa. Ob tej bolečini je 10. septembra 1925 pisal prijatelju Cirilu Debevcu: »Tukaj pri nas so take razmere, da sem včasih kar divji in sem divji na vse. Takrat bi najrajši, da bi šel ves svet k vragu. In takrat pišem tako, kakor zahteva instinkt in ne razum. Saj veš, da sem v mirnem položaju trezen. Zdaj nam razpuščajo društva in ustanavljajo »Lego nazionalne...« Jugoslovanski delegati pa pijejo bratovščine... Itd. Zdaj vsaj vem, da je nacionalizem laž. Sicer pa dovolj. Jaz sem spisal na to par pesmi, ki vse to obsojajo in dasi so »bezručevske«, vendar moje in naše. Včasih sem obupan do smrti.«

Kakor Peter Bezruč je Srečko Kosovel nosil v sebi socialno in nacionalno bolečino: »Pod sekiro so sovražno včeraj bratje pali, danes in mogoče jutri bomo mi še stali; — Bratje, bori, ostanite, rastite z uporom! Pa so padali bolestno, nemo, bor za borom.«

Srečko Kosovel, čeprav še tako mlad, je hitro dozoreval v človeka in pesnika. Spričo poveljnega časa, ki je bil kaotičen in razbit, so ga pritegovala politična in gospodarska vprašanja, poglabljal se je v probleme religije, filozofije in umetnosti. In prav na vsakem koraku je srečeval pomanjkanje kot ga je doživljal sam, saj se je najhujše bede reševal le s poučevanjem in s skromnimi honorarji, ki jih je dobival od objavljenih pesmi. V teh pesmih so bili precej očitno ljudje, ki jih je bila beda pregnala v kleti in na podstrešja in so bili tam prepuščeni sami sebi. Zavedal se je krivičnosti, ki jo je srečeval na vsakem koraku, prav tako je srečeval izobilje pod plaščem svetohlinstva in absolutno oblast, ki je bila na strani bogatih. Često se je vdajal obupu brezizhodnosti. V temi mu je svetila samo ena luč, luč materine ljubezni, sočutja in razumevanja. V materi je videl najvišji vzor žene: »Mati, poljubljam tvoj kruh, ki mi ga bedna pošiljaš; vem, da je vtisnjena

vanj kri; poljubljam ga vdan.« Mater je istovetil s Krasom — obe podobi, mati in Kras sta tesno združeni in globoko doživeti. Ob njima se vse globlje razrašča tretje doživetje: motiv smrti. Vsa ta tri doživetja se prepletajo in stopnjujejo skozi celotno Kosovelovo pesniško delo in sicer v izpovedi ljubezni do matere, ki jo je posebil s Krasom in z globokim sočutjem do tamkajšnjega človeka, v prebujanju erotike, v obtožbi socialnih krivic, v poglabljanju v verske in metafizične motive, v čutenju groze pred smrtjo in vdajanju njenemu objemu.

Kljub temu se je čedalje globlje zavedal, da je rešitev sveta le v njegovi revolucionarni preobrazbi, »ko bo svet kakor vrt cvetoč in se najdemo bratje v njem, bratje pod sinjim nebom in soncem zlatim, iz Evrope, Azije, Afrike, Avstralije in Amerike, črni in beli, vsi od ene bele ljubezni bogati...« V svojem prepričanju o pravičnejšem svetu je Kosovel že kot mlad dijak zapel proletarce: »Nosite glave pokoncu, uprite pogled svoj k soncu, iščite v njem si moči! Nočete?... Mar se bojite ljudi, ki nimajo juljavih rok?«

Verjetno je Kosovel prišel do teh socialnih ugotovitev ob dijaških ekskurzijah v delavska središča, kot na primer v Ruše, Falo in na Jesenice, ki jih je vodil njihov profesor Karel Ozvald. Ž izleta v jeseniško železarno je Kosovel napisal celo socialno črtico. Tako je v mladem pesniku rastel upor in protest proti obstoječim razmeram, postal je pesnik teptanih in zavrženih, pesnik socialnega zla in oznanjevalec novega časa, kjer bodo vsi tisti po kletih in podstrešjih našli svoj prostor na soncu. V smehu kralja Dade satirično ugotavlja: »Nenadoma se je izkazalo, da je rdeča večerna zarja vsakokrat, ko se bo prikazala, v črno morje. Z rdečo zarjo aludira na komunizem, medtem ko s črnim morjem na nasilje reakcionarne oblasti, na črni fašizem, ki se je že tedaj bohotil po Evropi. Ob spoznanju pa, da je vsa Evropa zgrajena na socialni krivici, laži in zaslužnjevanju, se mu je zazdela neznatna njegova osebna bolečina. Sredi te zmešnjave togoten vzklíkne:

»Hej, ljubica, ti bi jokala?

A jaz ne morem jokati.

Trd sem jot jeklo,

ki mora srca prebosti.«

Zakaj:

»Nova doba prihaja,

ko bo vsak delavec človek,

ko bo vsak človek delavec.

Nova doba prihaja

z uporom sužnjev.«

Prijatelju Cirilu Debevcu je Kosovel 10. septembra 1925 pisal: »Veš, kaj je merilo te naše trdnosti? Da pravzaprav nič ne upamo od svojega dela, ne častnih zaslug, ne redov ne plačila, da samo želimo, da hočemo delati, delati, delati. Midva ne bova nikoli častna občana mesta Ljubljane...

S trdno vero v delo in poslanstvo mladih, vzklíkne:

»In naše delo je trd granit

in naše sanje so suho zlato

in naše sanje niso privid.

Bodočnost je tistega, ki véruje v njò.«

Kosovela so vznemirjali in globoko v njem odmevali slovenski in evropski politični škandali, ki jih je v svojih konstrukcijah postavljaj v slikovitih podobah na sramotilni oder. Kazal ni samo ostrega odpora proti skrajnim oblikam nacionalizma v Italiji in Nemčiji, temveč tudi proti novim metodam evropskega in ameriškega kapitalizma, proti simptomatičnemu razkroju Društva narodov itd. Ob vsem tem pa je obžaloval kulturno in socialno reakcionarnost slovenskega izobraženstva in soču-

stvoval do socialno trpečih s trdnó vero, da bo naposled človeštvo le našlo svojo pravo pot.

Ob teh vznemirljivih dogodkih si je osvajal celo nov pesniški izraz — konstruktivizem, ki naj bi izražal »v živi, svobodni organski obliki« duhovni boj za rešitev vsega človeštva.

Srečko Kosovel je dozoreval in izgoreval. V dobrih petih letih je napisal okrog 560 pesmi, nad dvestopetdeset kratkih črtic in osnutkov v prozi, okrog trideset dramskih zasnov in fragmentov in nad sto kratkih esejev, razprav in misli. Nedoumljivo delaven se je boril za zmago duha, ko je v sebi vedno močnejše čutil prezgodnjo smrt. Ko bi moral zaživeti široki svet moža, so vztrepetale njegove peruti. Vedel je, kot sta vedela Kette in Murn, da smrt, ki jo je nosil v sebi, se ne da premagati: »Moje srce in vse življenje in moja ljubezen je vse premajhno, da bi to preprečilo.«

Se je šel na pot, ko je življenje padalo nanj. Išoč novih sil se je vračal na Kras kakor v letih učenja in duševnega iskanja. Tedaj je zapisal v svoj dnevnik: »Delo je naša etika, umetnost naša religija, a naš cilj je socializem. V tem smislu je tudi urejeval list Mladino in vodil krožek »Ivan Cankar«, nastopal na raznih literarnih večerih; njegova beseda je ostro obsojala socialno zlo in klicala k upor in preoblikovanju sveta. Preroško je napovedoval propad stare kapitalistične Evrope, ko bo zaplapolal kres revolucije. Iz njegovega dela skoraj ni bilo več prepoznati plahega in tihega pesnika. Vse to je delal poleg študija slavistike, romanistike, primerjalne književnosti, čiste filozofije in umetnostne zgodovine.

Hodil je tudi med delavce in v svojem pomanjkanju in gladi reševal socialna vprašanja. Tedaj je imel krog mladih, naprednih izobražencev v načrtu nastope v delavskih središčih. Prvi tak sestanek z delavci je bil 23. februarja 1926 v Zagorju ob Savi. Na tem sestanku, ki ga je zasnoval in pripravil Mile Klopčič, so bili s Kosovelom še tovariši Ciril Debevec, Alfonz Gspan in Bratko Kreft. Večer v polni ondotni občinski dvorani je potekal v dokaj revolucionarnem ozračju. Tema Kosovelevega predavanja je bila »Umetnost in proletarec«. Večer je odlično uspel, nato pa so se predavatelji za kratek čas pomudili v rudniški restavraciji, od tam pa so odšli na postajo, kjer so čakali na nočni vlak za povratek v Ljubljano. Bil je strupen mraz in Kosovel je ob čakanju na postaji hudo prezebal in trepetal od mraza. Posledice so bile kmalu tu — influenza z visoko vročino, ki ni hotela odnehati. Razen tega se mu je pojavila na levem očesu oteklina s hudimi bolečinami v čelni duplini. Po štirinajstih dneh ležanja in devetnajstih dneh bolovanja je bil tako oslabil in izčrpan, da je sam ugotovil: »V sobi sem preživel devetnajst dni, kar je dovolj za vsakega kristjana in preveč za vsakega človeka.« Šele ko se je počutil nekoliko boljšega, se je odpravil 27. marca 1926 na Kras v upanju, da mu bo v materini oskrbi popolnoma odleglo. Toda bolezen se je ponovila. Spet je bila potrebna zdravniška pomoč. Diagnoza zdravnika specialista se je glasila — vnetje možganske mreže.

Pesniku Kosovelu ni bilo več pomoči. Po dveh mesecih mučnega bolehanja, med upanjem na zdravje in kletvijo v brezupju, je 27. maja 1926 bolezen pokončala dvaindvajsetletnega kraškega poeta, enega izmed najnadarjenejših iz povojnega rodu. Čeprav je moral umreti tako mlad, se je z ognjem trpljenja zapisal v zgodovino slovenske književnosti. Kljub veliki želji, ni dočkal izida svoje prve pesniške zbirke *Zlati čoln*, ki jo je pripravil v zadnjem letu svojega življenja. V zvezi z zbirko se je bil oglasil kritik, ki nikoli ni pomislil, da »njegova modrost morda vendarle ni modrost«, pa je kljub temu pesnika v pismu poučeval »odkrito in ostro«, da je še

»nezrel«, da je »konjunktorno delo, če si drzne izdati knjigo pesmi...« — O tem je 10. septembra 1925 Srečko Kosovel pisal prijatelju Cirilu Debevcu: »Zbirko mislim res izdati. Dobra je in me zanjo ne bo sram. Veš, da se ne obožujem in sem ves kritičen. V zbirki ne bo nobenih pesmi, ki so bile že priobčene. Sicer jih bom pokazal tako še poprej tebi in krožkovec. Naslov ji je »Zlati čoln«, zakaj ti bom že povedal. Sicer bo zbirka sama komentirala naslov in obratno. In to je prav! Moj brat je izvedel, da jo mislim izdati in mi je že pisal strogo, očetovsko pismo, ki ti ga že pokažem. Da sem »konjunkturist«, sem zvedel šele tedaj. Zbirka bo imela uvod, ki bo izzival, jaz sem jo vesel. V njem bom citiral tudi to pismo, ki je značilno... Hvala Bogu, poguma imam veliko in to je moje orožje. Želim ga tebi in nam vsem. Vsem, ki nas imajo za otroke, bomo z otroško nesramnostjo pokazali, kaj so. Dobro, da nas »ne priznavajo«, bomo vsaj prisiljeni delati, boriti se...«

Razlog za Srečkovo prizadetost je bilo pismo njegovega brata Stana, ki ga mu je pisal 29. avgusta 1925 iz Ljubljane v Tomaj in mu v njem ostro odsvetoval, da bi preuranjeno izdajal pesniško zbirko. Na vprašanje, zakaj je napisal to pismo, je Stano Kosovel pojasnil Alfonzu Gspanu nekako takole: »Vzroki tičijo v generacijski razliki (Stano je bil 9 let starejši od Srečka), zaradi neinformiranosti o Srečkovem literarnem delu, kajti po tistem, kar je bil dotlej objavil v raznih obrobni listih, si ni mogel ustvariti sodbe o kvaliteti bratovega literarnega prizadevanja, dalje v skrbi za njegovo dobro ime in sploh za raven našega leposlovja; nikakor pa niso bila vmes kakšna osebna nasprotstva in ambicije.«

Razumljivo, da je vsebina tega pisma Srečka močno prizadela, kot pa izvemo iz pisem je to zadevo kmalu prebolel in skoraj do konca, do prezgodnje smrti zatrdno upal, da bo zbirka *Zlati čoln*, kamor je uvrstil 45 še neobjavljenih pesmi, naposled le izšla. Da pa se to ni zgodilo, tiči poglavitni vzrok v založniku Ivanu Albrehtu, ki finančno ne bi zmoževal kriti objavo podobne pesniške zbirke.

Srečko Kosovel je v vsem svojem delu slutil tudi velike, bližajoče se dni. Ni jih doživel, ni dočakal svobode, »ki vihra na konju vsa goreča, vsa blesteča« tudi čez Kras. Vendar je v njegovem imenu prepeval partizanski pevski zbor in se borila za svobodo Slovenskega Primorja Kosoveleova partizanska brigada, borila se je v imenu njegovega duha, njegove pisane besede, s katero je dvignil teptane in ponižane brate ter jih popeljal v boj za nacionalno in socialno osvoboditev.

Srečko Kosovel

Prostituirana kultura

*Blazirani starci, ki so se prodajali,
ki so bili, kar niso hoteli biti.
Trikrat na dan obupujem
in kolnem sam sebe
in vesoljstvo.
Napoleon gre v Rusijo.
Glej, kako ugašajo
te rdeče jesenske rože.
Ali si norec ali kaj,
da jokaš z listjem v vetru?
To je tvoj pravi obraz,
čist kot sonce jesensko,
ki odseva v solznih očeh.
(Solze so kakor zlate!)
On, črni šah, hoče imeti
dvojni obraz.
Jutri: odhod v Pariz.*

Srečko Kosovel

Gorečke

Gorečke žarijo, dehtijo, vriskajo. To so gorečke! Komaj se ustavim in občudujem, že zažari za njimi obraz. To so gorečke. To gorečke, Kraševke!

»No, dobro jutro, mladenka!«

»No, dobro jutro, gospod!«

»No, lepe rože imate!«

»To so gorečke!«

»To so gorečke! Ali naj prosim za eno?«

»No, le zakaj? Sama jo dam!«

»Kaj nisem rekel? To so gorečke!«

In je iskala najlepše: žareče od sreče, bohotne, pohotne in žive in hudomušne. In je iskala in je ni našla.

»No, pa se usedem!«

»Jaz pa grem drugo iskat!«

In mi prinese rdečo, žarečo, žarko dehtečo.

»No, pa se usedi kraj mene, najlepša gorečka! Bova kaj rekla!«

»No, bova rekla kaj, pa le trenutek počakajte.«

Steče v klet in prinese mi vina. Terana, kipečega, močno opojnega. In črnega kruha. No, in pije in beseduje in beseduje. Jutro je, pa že opojna vročina. Hočem oditi.

»No, in gorečke?«

»Hočete lepšo? No, pa pojdite z mano!«

Grem. Za vodnjakom ima cel vrt. In ko jo trže, sklonim se k njej in jo objamem in krepko poljubim.

»No, da ne zlomite gorečke!«

In jo poljubim še enkrat.

»No, daj mi gorečko!«

In mi jo da. In mi da roko in mi jo stisne. In zaiskri se ji v očeh kot zvezda veselje.

»Zbogom!«

»To so gorečke, saj sem že rekel, te Kraševke.«

In se smehlja in gleda za mano.

Ko sem se ustavil v senci opoldne, sem iztrgal iz notesa verze, ki sem jih bil napisal, sam ne vem kdaj in kje, mogoče prepisal, če se pravi prepisati pisati iz srca.

Bolest bila je edina družica sredi tesnobne polnoči, bolest, to je edina resnica, edina lepota, ki živi.

Iztrgal sem in raztrgal. In na tisto stran sem del gorečkin cvet, živ, žareč, žarko dehteč.

»To so gorečke, te Kraševke!«

O domovina, v dekle ubogo
so te ponižali večni sleparji —
tvoji vladarji in oblastniki
fraki gosposki in črni talarji.
Leto za letom so kri ti sesali
in te pehali v zlo in nesrečo.

Za vrečo zlatnikov bi vso te prodali,
s sklepnikom zlatim, z nevestino pečo.
Za tvoje otroke-sirotno trpine
le bič so imeli in črne drobtine.
Kdor pa je kriknil in terjal pravico,
je romal v okovih iz temnice v temnico:

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO

O domovina-dekla uboga,
tvoje otroke psovali so s ščavi
ob morju in Soči in ob Nadiži,
na Krasu in v Brdih in ob Vipavi,
ob Teru in v Reziji in v Benečiji,
s čuši in psi ob Zili in Dravi.
Tuji oblastniki so se jih lastili
in tvojo besedo teptali, drobili.
Narod sirotni brez domovine
zdrobili kot kruh bi do zadnje drobtine.
Kdor pa boril se je za ljudske pravice,
je moral v okove, je moral v temnico:

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO

Črni mešetarji, večni sleparji
fraki gosposki in črni talarji —
črni čuvarji gosposke pravice
v strahu pred žarom rdeče resnice
raje postali so grobokopi
za črno sekiro med črnimi snopi,
hvalnice peli raje zločinu,
zlu, ustoličenemu v rjavem Berlinu,
zločinu, ki pisal usodo je dekli,
dekli, ki so jo do golega slekli
in jo pehali v zlo črne nesreče,
a njene otroke pošiljali v ječe:

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO

Kot da mi v žilah kri že suši se,
stih drobijo se v letopise,
pa bi morala bruhati krike
na večne sleparje, na oblastnike,
na vse te preplete bogate barabe
na pragu prihodnosti pred urati pozabe.
Prazen papir je mednarodno pravo:

V Zenevi so sneli etiopsko zastavo
evropski sleparji in grobokopi,
ko stari Etiopiji liktorski snopi
z ostro sekiro so odsekali glavo.
Kdor pa svaril je svet pred nesrečo,
iz ječe je moral rmeti v ječo:

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
KER LJUBILI SO PRAVICO
KER LJUBILI SO RESNICO

Oblast kot prekletstvo od veka do veka
slepari in biča, zaslužnjuje človeka
v imenu boga in zlaganih idolov
v lestvici durov za lestvico molov,
z zvoki koračnic med vižami viž
ga s trdimi duri pribija na križ.

Stih drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi mi morala bruhati krike
na večne sleparje, na oblastnike.
Ti veš, ki oznanjal si rdečo resnico
in iz temnice romal v temnico:

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
KER LJUBILI SO PRAVICO
KER LJUBILI SO RESNICO

Nad križem iz vislic je roparska ptica
bila že na preži na žrtve v Evropi,
a tebe SIROTNIK na obtoženski klopi
sodila je zločinska gosposka pravica
kot bratje na Dunaju, v Rimu, v Berlinu,
odkar kapital je dal prestol zločinu,
odkar na visokom apertostne žice
komponirala smrt je črne vrstice
s črnimi notami iz porcelana,
odkar je pravica bila poteptana,
odkar so nataknil ji na roke lisice
in jo preganjali v črne temnice

IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
SINOVI DEKLE MUČENICE
KER LJUBILI SO PRAVICO
IZ GLAVNJAČE V MITROVICO
V MARIBOR IZ MITROVICE
V BILEČO IN LEPOGLAVO
KER LJUBILI SO PRAVICO
SINOVI DEKLE MUČENICE

Z razbojnikom so psovali te fraki in popi,
ljudske svobode in sanj grobokopi.
Cerkve so v hiše laži spremenili
farizeji, ki Kristus razglašal bi jih z biči,
farizeji, ki Kristusu bi danes sodili
in gnali na Golgoto ga med biriči,
psovali vso pot ga kot antikrista
in križali vnovič ga kot — komunista.
Z razbojnikom so psovali te večni sleparji,
fraki gosposki in črni talarji.
Ne Kristusu, križu iz vešal so služili
in nemškemu orlu — tej roparski ptici,
ki nosila je smrt pod messerschmidt-
skimi krili

španskemu ljudstvu in njegovi pravici
za oblast in pravico brezdelne gospode,
gospode, ki strah jo je ljudske svobode.
Ti pa iz ječ si se prebijal čez meje
za pot, ki vodila bi čez Pireneje,
in bežal pred psi, ki so povsod ti sledili,
doma in na tujem te z žandarji lovili,
z žandarji iz Avstrije, Češke in Švice,
z žandarji-čuvarji gosposke pravice,
s čuvarji oblasti brezdelne gospode,
gospode, ki strah jo je ljudske svobode.
Čez Evropo prebijal si se sam skozi ječe,
kot da brez boja ni ceste do sreče,
kot v duši bi nosil besedo prisrege
proti oblasti brezdelne zalege,
brezdelne zalege pohlepne gospode,
ki ljudstvu odreka pravico svobode.
Zato si prebijal se od meje do meje
za pot, ki vodila je čez Pireneje.
Prebijal si se v pirenejske strmine,
za tabo že zdavnaj bile so daljine:
Gordun in Nancy, Pariz, Perpignan,
nov svet se odpiral ti je kakor dlan:
Figueras z mogočno srenjeveško

trdnjavo,
Barcelona, Valencia, obris Albacete ...
Odšel si na fronto v bližini Madrida
in že si pognal se v naskok na Brunete.
Pri Villi nueva de la Canada
okusil si težke izgube napada
in prvo slast:
zmago brigade Dimitrov.
Ciudad Universitaria pred fašisti ni pala:
rdeča svoboda še je vihrala.
Ob reki Manzanares nezaceljene rane:
naselja v pepelu, vasi razdejane
z bombniki črnih in rjavih fašistov
do zadnjega branjene s krujo
komunistov.

Rane, o rane ... a pljuča in usta
sežigalo žgoče je sonce avgusta.
Noč. Postaja brez luči. Kompozicije
vlakov.
V zvezdah nebo — nebo brez oblakov
z vzdihom globokim s tabo zatone
naglo v temo v zaprte vagonne.
Tiri. Neznosna soparna vročina.
Pot in prihodnost: vse je temina.
Udi premrli. Prepotena telesa.
Gneča. Enoličnost, ki pojo jo kolesa.
Pesem koles ne zaziba te v spanje.
Brez sna vse do jutra, ki skozi špranje
kot noži Marokancev se zasvetlika.
Kam pelje ta vlak, skrivnost je velika,
in koga prikrijava zaprti vagoni,
je treba prikriti peti koloni,
najčehče oblečeni v svečeniške talarje,
ki skrunijo ljudstvo in božje oltarje.
Dan je razbeljen. V vagonih tišina.
Postaja v Valenciji. Morja bližina.
V nosnicah je vonj po pelinu in smilju.
Vlak se premakne: »Še nismo na cilju?«
CILJ JE PRIHODNOST, ki pride za

bojem,
s krujo tlakovana in delavskim znojem.
To ni prihodnost brezdelne gospode,
gospode, ki strah jo je ljudske svobode.
Pozdravi, zastave na izstopni postaji:
Caspé terasaste z oljčnimi gaji,
prijazni ljudje in lepa dekleta:
želja po ljubezni se v srcih razcveta
v vrtnico rdečo — rožo poletja
ob pesmi in vinu sredi živega cvetja.
Kruh dobre besede. Ob Internacionali
ljudje vseh dežel bodo bratje postali.
Slovo. Tovornjaki. Prah. Žgoča vročina
kot da zažgala bo zrak poln bencina.
Prah lepi ti ustnice, cementira te z znojem,
ti pa v daljavo drdraš novim bojem
naproti med borci brigade Dimitrov.
Spomin na dekleta ugaša prehitro
in misli že slutijo smrti bližino:
LE KAJ TE, SIROTNIK, JE GNALO
V TUJINO?

Tujina? razmišljaš ... Ne! Domovina
svobodnega ljudstva ni zate tujina,
saj braniš kot lastno jo kri in lastnino,
braniš jo, braniš pred domovino
bogatih pijavk in črnih sleparjev,
sleparjev, ki napravili so iz bitarjev
prestol Molohu brezdelne gospode,
gospode, ki strah jo je ljudske svobode.

Ze zdavnaj si vedel: dve domovini
poznajo na svetu sirotni trpini.
Vse, skoro vse so dekle uboge,
žrtve bogatih in naše nesloge:

domovina bogatih nam vlada s prestolov
v imenu boga in zlaganih idolov,
domovina bogatih, ki v prah bi zdobila
špansko svobodo in jo ubila.

DOMOVINA GOSPODE DOMOVINA NI
TVOJA,
TVOJA BO PLOD LE TVOJEGA BOJA.
SVOBODA GOSPODE NI TVOJA
SVOBODA,
TVOJO SVOBODO ZASUŽNJUJE
GOSPODA.
DOMOVINA GOSPODE ZATO NAJ
POGINE,
DA ČLOVEK SIROTNIK BREZ
DOMOVINE
DOMOVINO BO NAŠEL DELAVCU,
KMETU
IN VSEM, KI ŽIVLJENJE
OHRANJAJO SVETU.

Ob reki Martin pod brezoblačno sinjino
seme za tako si bil domovino.
Bil si kot zarja, ki v rdeče zastave
na zahodu oblekla je sinje daljave.
Gledal si sonce v rdečem zatonu
in tonil v daljave sam v bataljonu,
proti gričem korakal v neznano daljino
v boj za svobodo in domovino ...

Jutro izvija iz naročja noči se,
kot da poraja iz same krvi se
v boju prelite za mesto Belchite:
smrt, besna kot gadi iz line zvonika
v zatišje po bitki nič več ne sika.
Zemlja ne bruha več ognjenih geziriov,
v noč lije tišina kot iz prazvirov.
Zvoki kitare. Nekdo tiho zapoje.
Noč zemljo povija v zvezdne poboje.
Smer Zaragoza in Sillero krvavi
se na tihniku izgublja v daljavi.

Nad tabo letala iz gnezd roparske ptice
na preži morilske gosposke pravice.
Za tabo so griči in krvavi Sillero ...
Kako brez streliva bi branil Zuero:
porezali niso kril roparski ptici,
saj je služila gosposki pravici.
Čas se utaplja v krvavi jeseni:
v smrt se osipajo dnevi megleni.
Se gledaš Zaragozo v megleni daljavi,
čas pa je reka v strugi krvavi.
Leto prelomi se v Tamariti,
a slutnje že črne te zapredajo v niti.
Pri Teruelu že čutiš moč črne gospode,
gospode, ki polasča se ljudske
svobode ...

Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi morala bruhati krike
na črne sleparje, na oblastnike:
črni mešetarji — večni sleparji
fraki gosposki in črni talarji —
črni čuvarji gosposke pravice
v strahu pred žarom rdeče resnice
raje postali so grobokopi
za črno sekuro med črnimi snopi,
v roko so segli raje zločinu,
zlu, ustoličenem v rjavem Berlinu,
in ljudstvu Evrope grob izkopal,
ko špansko svobodo so žrtvovali,
ko roparski ptici brez boja pustili,
da se Karavank je dotaknila s krili,
da kremplje zasadila je v češke Sudete,
da Prago ujela je v mreže razpete:
Praga je pala na dan, ko v Madridu
evropsko svobodo so postavili k zidu.

Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi morala bruhati krike
na črne zločince, na črne krvnike
za grozo ugaslo umirajočih
z zlomljenimi tilniki v srednjeveških
obročih,
za vse postreljene in umorjene
otroke in starce, moške in žene —
za žrtve nesrečne črne pravice,
pravice, ki pravici je pljunila v lice:
Evropska gospoda za gospodo v Madridu

evropsko svobodo je postavila k zidu.
Kdor pa boril se je za špansko pravico,
v Franciji moral je v taborišče za žico.
Ti v Gursu in taboriščih blizu Marseillea
si se počutil kakor odsekana veja
in gledal nemočen roparsko ptico,
k ako zmage gotova razpela je krila
in Varšavi kremplje je v srce zasadila ...
O črna jesen pred črno pomladjo,
ko z naslodo morilsko, morilsko in gadjo
zasikala smrt je pred Kopenhagmom in

Oslom,
potem pa planila za morilskim je poslom
v Bruselj in Haag neustavljiva,
zmage gotova, nepremagljiva ...
O črna pomlad in še bolj črno poletje,
ko setev zločina šla v bujno je cvetje
s padcem Pariza ... O črno poletje:
kljukasti križ bil nad Parizom razpet
je ...

Ti pa si bil kot odsekana veja
za žicami v taboriščih blizu Marseillea.
Pa si pobegnil PUNTAR SIROTNIK,
se vkrcal na ladjo vtihotapljeni potnik,
na ladjo, ki te nosila je v srcu do Splita
lačnega, žejnega med kupi premoga
k domači obali, kjer s solzami oblita
te DOMOVINA-DEKLA UBOGA
čakala je sina upornika.

Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi morala bruhati krike
na večne sleparje, na oblastnike.
Oblast kot prekletstvo od veka do veka
slepari in biča, zaslužuje človeka
v imenu boga in zlaganih idolov
v lestvici durov za lestvico molov,
z zvoki koračnic med vižami viž
ga s trdimi duri pribija na križ.
Ti veš, ki boril si se za pravico,
pa so obdali te z bodljikavo žico:

TJA ČEZ HRIB IZ IVANJICE
SINA DEKLE MUČENICE
SO TE GNALI V MEĐUREČE
V MEĐUREČE ZA BODEČE
ZA BODEČE ČRNE ŽICE
SINA DEKLE MUČENICE
OBLASTNIKI GROBOKOPI,
KI V PODJARMLJENI EVROPI
SO SLUŽILI RJAVI PTICI
RJAVI PTICI — ROPARICI

Če ogenj prometejski
te v prsih skeli,
da bi bogove
ponižal v ljudi,
boš zgorel v pepel
na dnu črnih temnic
ali med črtami
bodljikavih žic
Posvet ta je stara kot star je svet
na verigo oblasti si suženj pripet,
na verigo oblasti si prikovan,
na žrtveniku oblasti boš žrtvovan.

TJA ČEZ HRIB IZ IVANJICE
SINA DEKLE MUČENICE
SO TE GNALI V MEĐUREČE
V MEĐUREČE ZA BODEČE
ZA BODEČE ČRNE ŽICE
SINA DEKLE MUČENICE
OBLASTNIKI GROBOKOPI
KI V PODJARMLJENI EVROPI
SO SLUŽILI RJAVI PTICI
RJAVI PTICI — ROPARICI

Kot lutka na nitkah
si oblasti.
Roparska ptica
nate preži.
Za roparsko plico
kletke ni.
Proti roparski ptici
si brez moči.
Povest ta je stara kot star je svet:
na verigo oblasti si suženj pripet,
na verigo oblasti si prikovan,
na žrtveniku oblasti boš žrtvovan

Autor Tone Tomazin, član DOLIK

TJA ČEZ HRIB IZ IVANJICE
SINA DEKLE MUČENICE
SO TE GNALI V MEĐUREČE
V MEĐUREČE ZA BODEČE
ZA BODEČE ČRNE ŽICE
SINA DEKLE MUČENICE
OBLASTNIKI GROBOKOPI
KI V PODJARMLJENI EVROPI
SO SLUŽILI RJAVI PTICI
RJAVI PTICI — ROPARICI

Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi mi morala bruhati krike
na črne pijavke, na oblastnike:

Črni mešetarji — večni sleparji
fraki gosposki in črni talarji,
črni čuvarji gosposke pravice
v strahu pred žarom rdeče resnice
raje postali so grobokopi
za črno sekuro med črnimi snopi,
raje so segli v roke zločinu,
zlu, ustoličenem v rjavem Berlinu,
zlu, ki že pisal usodo je dekli,
dekli, ki so jo do golega slekli
črni mešetarji — večni sleparji
fraki gosposki in črni talarji.
A dekla uboga ni se jim vdala,
pred roparsko ptico na kolena ni pala,
ni zbala požara se in ne viharja
in vstala z obrazom je mučenice
kljubovalno pred gnezdom roparske ptice
bolj lepa, bolj čista kot jutranja zarja

(Nadaljevanje na 6. strani)

(Nadaljevanje s 5. strani)

IN NAROD SIROTNIK SE JE
VZRAVNAL
IN NAROD SIROTNIK SE JE
POGNAL
KOT V REKO OGNJENO RDEČI
SPLAVAR
SUŽENJ, KI RUŠI SVET S PESMIJO
V DUŠI:

Zaman spletkariš, spletkar!
Zaman slepariš, slepar!
Dekla uboga se ti ne vda.

Vanjo je planil

Glavnjače vkovani ponos.

V beton Mitrovice

nisi mogel zazidati

rdečih izvirov resnice.

Dekla uboga se ti ne vda.

Sleparski oblasti se majojo tla.

Razpoke postajajo ječ sivi zidovi:

rešetke prešibke so, prešibki okovi

za rdeče izvire rdeče resnice,

za žejne svobode, žejne pravice

rešetke prešibke so, prešibki okovi,

razpoke postajajo ječ sivi zidovi,

sleparski oblasti se majojo tla

DEKLA UBOGA SE TI NE VDA:

Na reki ognjeni rdečih splavarjev

ognja nas strah ni in ne viharjev:

SKOZ OGENJ IN KRI IN CRNE

VIHARJE

PREBIJEMO SAMI SE NA BREG
ZARJE
K RDEČEMU JUTRU, K RDEČI
POMLADI,

kjer ni teme in kjer ni slepote,
s katero sleparji bi oslepili nas radi.

A ČE POGINEMO V OGNJENEM
VIHARJU,

RAJE UGASNEMO V PEPEL PO
POŽARU,

RAJE IZGINEMO V BREZLIČJE

PRAGMOTE,
KOT DA POGINEMO V GNILOBI

SRAMOTE.

Stihi drobijo se v letopise,

kot da mi v žilah kri že suši se,

pa bi mi morala bruhati kriki

na večne sleparje, na oblastnike:

OBLAST KOT PREKLETSTVO OD

VEKA DO VEKA

SLEPARI IN BIČA, ZASUŽNJUJE

ČLOVEKA

v imenu boga in zlaganih idolov

v lestvici durov za lestvico molov,

v zvoku koračnic med vižami viž

ga s trdimi duri pribija na križ:

O domovina, kakor šakali

so oblastniki š tabo ravnali

in te pehali v zlo in nesrečo:

za mrvice oblasti so te prodali

s shlepnikom zlatim, z nevestino pečo.

skoraj osorno. Malo je pomislil, potem pa malo prijazneje, nekako zaupljivo, skoraj prijateljsko dodal:

»Fanta, čim dlje od njih, to je umazana, malovredna svojata.« Nasmehnil se nama je, češ: saj razumeta, kajne, se obrnil k sinu in mu spet z malo strožjim glasom naročil, naj se ne potika okrog in naj gre domov, nakar je zravnal in strog nadaljeval svojo pot.

»Aha, to so tisti, ki so proti državi,« mi je hitel dopovedovati sošolec. »Vse bi izropali, če ne bi bilo policajev in žandarjev.«

Videti je bilo, da je zelo dobro poučen.

Jaz pa sem bil v dvomu: tako lepo je igrala godba in tako mirno, praznično so hodili, bolj kot tisti za velikonočno procesijo, medtem ko je »država« v podobi policajev in žandarjev tako nasršeno in grozeče gledala nanje.

Zakaj naj bi bili umazani, zakaj malovredni, zakaj svojata? Zakaj čim dlje od njih?

Kolikokrat sem jih opazoval, ko so vihteli kladiva, prenašali težke železne klade, popravljali električno napeljava ali vodovodne cevi. Videval sem množico delavk, ki so hitele iz tekstilnih tovarn, s kosmiči bombaža v laseh in na obleki, vedel sem, da so delavci tudi rudarji, katerih premog ogreva stanovanja, pisarne in šole in žene lokomotive; delavec je pek, ki vse noči peče kruh, da ga lahko zjutraj še toplega jemo, in delavec je čevljar, ki krpa čevlje, da ne uhaja voda vanje.

Še preden je sošolec končal razlago, sem ga prekinil in rekel:

»Jaz sem za delavce.«

Še danes slišim ta svoj glas: tenek, neboljen glasek iz otroškega grla, ampak odločen in nepreklicen.

Sošolec me je debelo pogledal, se ustavil in se zasmejal. S prstom si je začrtal po čelu krog in s tem nedvoumno povedal, kaj si misli o meni, potem pa stekel proč od mene.

Nekaj časa sem gledal za njim — bila sva prijatelja in večkrat sva se skupaj igrala. Hudo mi je bilo za njim.

Sredi mesta in množice ljudi, ki so se trli po ulici, sem se čutil samega in zapuščenega.

Ne da bi premislil, sem se obrnil in stekel. Prehiteval sem ljudi, tudi sošolčevega očeta sem prehitel, in dohitel sprevod.

Vanj si nisem upal, zadovoljen sem bil, da sem lahko stopal za njim.

Preden pa je zavil sprevod prav v središče mesta, se je začel nenadoma ustavljati. Zadnje vrste so sicer še rinile naprej, toda sprednje se niso nikamor več premaknile.

»Policija!« je šlo od ust do ust. »Policaji na konjih, s sabljami! Kordon policije je zaprl cesto!«

Tudi policaji in žandarji na obeh straneh sprevoda so se vznemirili, začeli dvigati pendreke in žugati, snemati z ramen puške.

Tedaj je zaigrala godba prelépo, tako vzvišeno melodijo, da so njeni zvoki kar zaplavali skozi ozračje, prek streh in proti modremu pomladnemu nebu, in množica je povzela pesem in zapela lepše kot sem kadarkoli slišal v šoli, v cerkvi ali iz kake krčme.

Vstanite, v suženjstvo zakleti,

ki mučita vas mraz in glad...

Bilo je kot zaobljuba — in upanje.

Tačas se nihče ni premaknil, še policaji ne.

Potem je zaklical iz množice spredaj močan moški glas:

»Sodrug, tovariši! Proslavili smo Prvi maj! Ne dajmo se izzvati! Mirno se razidimo! Živel Prvi maj!«

»Živel Prvi maj!« je odgovorila množica in završala. Začela se je razhajati in ljudje so se v skupinah razkropili po mestu.

Še ves dan sem jih gledal, z rdečimi nageljni na prsih, kako so veselo pohajali po ulicah, ko da so že vse njihove.

Cvetko Zagorski

Moj prvi Prvi maj

Daleč, daleč je že to. Daleč zato, ker se je od takrat toliko spremenilo.

Ko sem šel nekega dne iz šole, sem zaslišal od nekod godbo. Stekel sem po ulici in ko sem prišel na ogel, sem zagledal čuden sprevod, ki se je pomikal po sredi ceste, iz predmestja proti središču mesta. Spredaj so bili trije tricikli, koleša so bila ovita z rdečimi trakovi, vozili pa so jih trije možje v modrih delovnih pajacih in vsi trije so imeli v gumbnicah velike, živo rdeče nageljne. Počasi, enakomerno so vrteli pedale in v tej počasni enakomernosti, s katero so se mi bližali, je bilo nekaj zelo resnega in prazničnega. Pomikali so se lepo v vrsti in zapirali skoraj vso cesto, ko da bi hoteli povedati: mi smo zdaj tu!

V košarah teh triciklov, ki so drugače prevažali kruh ali železje ali kaj drugega, so sedele zdaj tri majhne deklice v belih oblekah, v vsaki košari po ena, in tudi te so bile ozaljšane, s cvetjem v laseh in venčki okoli vratov.

Za tricikli so stopali trije možje: na vsaki strani po en mlajši, na sredi pa starejši, nizek in plečat mož, ki je z močnimi prsti kot s kleščami oklepaj debel drog in si ga pošev naslanjal na ramo. Z droga je visela dolga, kot kri rdeča zastava, da bi skoraj cesto pometala. Mlajša dva ob strani sta stopala trdno in strogo ko dva stražarja, ki jima je zaupana velika dolžnost.

Za zastavo so zravnano, ponosno korakali v strnjeni vrsti možje in nekaj žensk med njimi. Bilo jih je osem ali deset, starih in mladih — danes mislim, da so bili delavski voditelji, takrat pa nisem še nič vedel o tem. Tudi ti so imeli v gumbnicah rdeče nageljne.

Za temi je možato prikorakala delavska godba. Možje in fantje so na vso moč pihali v trobente in klarinete pa bili po bobnih, ko da bi jih morala slišati vsa ulica, vse mesto.

Za godbo so rinili v gostih, zbitih vrstah možje in žene in nekateri so vodili za roke prav majhne otroke, še manjše kot sem bil

jaz. Nekaj žena je nosilo v naročju celo dojenčke. Vsi pa, tudi otroci, so nosili na prsih rdeče nageljne.

Najbolj čudno pa se mi je zdelo to, da so stopali ob vsaki strani sprevoda policaji in žandarji. Trdo so stopali, posebno žandarji v škornjih, in nasršeno pogledovali po ljudeh v sprevodu. Policaji v modrih uniformah s črnimi našitki na vratu so zamahovali s pendreki, ko da bi grozili, in imeli so opasane revolverje, žandarji v svojih ogabnih ilovnatih rdečih uniformah s kričeče rdečimi našitki na rokavih in pod vratom pa so stiskali v dlaneh puške z nasaženimi bajoneti.

Stal sem na pločniku in zavzeto gledal. V moje žiljenje, dotlej enolično, bolj mračno kot svetlo, za otroka polno čudnih, nerazumljivih stvari in dogodkov, je stopilo nekaj novega, čisto drugačnega kot je bilo vse dotlej.

Ko je bil sprevod že mimo, sem še gledal za njim, dokler me ni nekdo sunil in zdramil iz zamaknenosti. Bil je sošolec. Sopihač je še, tako je bil tekel. Hotel sem mu povedati, kaj sem videl, pa mu ni bilo treba razlagati, saj je tudi sam gledal sprevod, samo da bolj od daleč. Vendar pa prav tako kot jaz ni vedel, kaj pomeni.

Takrat nama je prišel naproti njegov oče, visok mož s klobukom in v temni, zlikani obleki, z majhno bradico, v mestu zelo ugleden človek.

»Pohiti, ata,« mu je zaklical sošolec, »boš nekaj videl!«

Oče je namršil obraz in rezko odgovoril: »Sem že videl. Delavci.«

Besedo »delavci« je izgovoril zaničljivo, kar sovražno. To se mi je zdelo še bolj čudno kakor sam sprevod, predvsem pa kričivo — saj so stopali tako lepo v vrstah, okinčani in z godbo. Kot po navadi ob takih prilikah sem se zaprl vase — ko da bi spustil sivo zaveso medse in med svet.

»Kam grede?« je vprašal sošolec očeta.

»Svoj prvi maj praznujejo,« je odgovoril gospod s klobukom in bradico nejevoljno,

Zdaj sva bot!

Prvi majski dnevi leta 1945. Lepi, sončni, upoljni, ki so prinašali dvojno pomlad!

Postojanka blizu cerke je bila pripeta na drug breg onstran globeli, ki je partizansko brigado ločevala za poldrug kilometer. Vsako uro, vsak dan je bilo pričakovati konec vojne, oblegana posadka na bregu pa ni popuščala niti za las.

Komandant Sergej je razmišljal, kako ukrotiti postojanko prej, preden bi prišla okrepitev, ki je bila že na poti.

»Brez težkega orožja ne bo šlo! Toda — saj imamo minometalec in angleški PIAT! Z njima bomo zaigrali, kot da smo začeli s topništvo! Potem, no potem se bomo še enkrat zagnali proti trdnjavi!«

Na vsak način je hotel Nemce pred seboj zmleti s tem delom enote. Ko bi prišel še ostali del brigade, bi le še preštevati ujetnike in zaplenjeno orožje.

Zrak so pretrgale detonacije min iz obeh močnih orožij. Ob trdnjavskem zidu so se dvigali beli oblaki! Kmalu za tem je v trenutno tišino Sergej zavpil:

»Udarimo! Juriš! Za menoj!«

Kršil je vsa pravila in tik ob koncu vojne stopil na čelo bataljona, hitel naprej z brzostrelko v rokah in včasih zavpil svoj »Naprej!« in »Juriš!«

In kot bi se domenili so v tem hipu iz postojanke vdrli napadeni napadavci ter se med vpitjem spustili po rahlem nagibu proti Sergejevemu partizanom! Dve sovražni si enoti sta hiteli druga proti drugi, kot da sta vse dotlej v življenju čakali na ta trenutek! Vse je bilo tiho! Ta trenutek, pa še naslednji, in tudi naslednjo minuto! Kdor bi tek nasprotnih si vojska gledal z nasprotnega hriba, bi se počutil, kot v areni, kjer bosta vsak hip udarila skup dva podivjana bika ali bolje: bik in njegov krotitelj!

Vrste so se približevale z napetostjo in nevarnostjo močnih valov in vsak, ki je bil na tistem bregu, je v rokah stiskal svoje orožje.

Sem in tja je bil kak grm, med grmovjem pa so rumenele trobentice in se pozibavale prve spomladanske cvetice. Sergej je to opazil mimogrede in hkrati pogledal tudi na sonce, kar bi ga stalo skoraj življenje. V tem hipu je zaropotalo, kar prav nič ni bilo podobno pomladanskemu cvetju, ne sončnim žarkom. Zrak je zatrepetal od ropota, ki so ga vzdignile številne puške in strojnice. Krogle so se razletavale tudi tik ob glavah, kajti marsikatera je bila tudi dum-dumka!

Partizani in Nemci so se streljali čisto od blizu! Bilo je, ko da v rokah nimajo strelnega, vročega orožja, temveč kvečjemu fičafaje. Oboji so se naravnost igrali z življenji!

Partizani so polegali, kajti kdo bi prav v hipu njihovega napada pričakoval sovražnikov, izpad! Trenutno jih je to zmedlo, a komandant Sergej se je hitro znašel in zavpil:

»Na tla! Streljajte premišljeno! V živo!«

To je zaleglo! Tako so ustavili prvi sovražnikov nalet. Nemci so se potuhnili po njivi in med grmovjem nad njimi!

Juriš ni smel zastati, zato je v naslednjem hipu Sergej vzkliknil: »Zdaj na juriš! Naprej, fantje!«

Partizani so se dvignili in stekli navkreber. Spet je bilo nekaj hipov vse tiho, potem pa je ozračje pretresel skoraj soglasen plotun! Partizanska vrsta se je zlomila, se omajala in marsikatero telo je padlo med razore.

V nogi je zaskolelo tudi komandanta Sergeja!

»Hudič! Zdaj me imajo!«

Bil je prvi v vrsti in čisto blizu nemških položajev. Vendar je namesto priznanja, da je ranjen, zavpil fantom:

»Juriš! Naprej po Fricih!«

Nekaj metrov se je plazil po razoru, potem je omagal. Izvlekel je pištolo, da bi bila pri rokah, kajti vsa leta partizanjenja si je govoril: »Živega me ne bodo dobili!«

In to je nameraval tudi zdaj, tik pred koncem vojne!

Že je videl nemško vrsto, ki se je dvignila v protinapad, ko je z leve strani zaropotalo!

Sergej se je razveselil:

»To so naši! Eh, prej pa sem hotel...!«

Potem je s slabotnimi rokami trgal pod bluzo srajco, da bi obvezal krvavečo nogo...

Nemci pa se niso še hoteli umakniti.

V tem se je nad njim sklonila neka postava. Sergej je že na nekaj metrov ugotovil, da se mu je približal partizan. Na njegovih rokavih so se srebrile vodniške zvezdice!

Se mu je že mešalo, so bile to že halucinacije pred smrtjo ali je bilo res: vsa partizanova pojava mu je bila čudno znana!? Saj tak ni bil nihče drug kakor Ignac! Tisti, ki sta skupaj prišla v partizane!

V tem hipu je Sergej videl pred seboj boječega in zbezanega Ignaca, ki je zginit po prvi hajki! Dober teden za tem, so selili njegove starše in družine šestih partizanov, ki so prišli v gozdove takrat kakor on, Sergej! Potem je dobil sporočilo, da je njegova družina nekje v Nemčiji in z njim govorjenje, da je bil tega kriv dezertar Ignac!

Takrat se je zaklel, da ne bo miren prej, dokler Ignaca ne stakne in ga kaznuje za vse trpljenje, ki ga je povzročil umikajoči se četi ter njegovi in še drugim družinam.

V to se je zagrizel še bolj potem, ko so mu ljudje v dolini večkrat rekli: »Saj bi vam pomagali in šli z vami, pa imate take, ki uidejo in izdajajo!«

Naenkrat pa je bil ta Ignac tu!

Z vodniškimi zvezdicami na rokavih in predvsem njegov rešitelj! A to je bil le preblisk, kajti Sergej je bil že tako slab, da ni več vedel, kaj je res in kaj ni. Tudi poveljevati ni več mogel. Tedaj je zaslišal Ignaca, kako je namesto njega zavpil:

»Naprej, fantje! Saj jih bomo! Juriš!«

In Sergej je zdaj videl, kako so se partizani dvignili s čela in z leve, ter nezadržno šli proti nemški vrsti, ki se je začela lomiti!

Toda Ignac ni šel naprej, temveč je pomagal Sergeju. Obvezal ga je in zavlekel za varnejše grmovje. Šele zdaj je pogledal ranjenčev blede obraz, in Sergeja tolažil:

»Nič ne maraj, tovariš kapetan, prišli smo pravi čas! Vse bo še dobro, saj rana ni smrtna. Lahko pa bi bila!«

V tem hipu je rešitelj prebledel bolj, kot je bil bled ranjenec, in komaj izdaval:

»Sergej! Ti?!«

Zdaj je Sergej vedel, da tisto preje niso bile ne sanje, ne halucinacije! Tu je bil on, dezertar Ignac, povzročitelj tolikih muk in trpljenja! On, ki ga je iskal več ko dve leti!

»Si res ti?« je bolj dahnil kot rekel Sergej, a ga je Ignac dobro slišal.

Ignac je v dvomih že vstal in se hotel oddaljiti — vendar je ostal ob ranjencu. Pohitel bi v juriš, a zdaj je bil v nogah čisto slab in tudi potrebe ni bilo več: Nemci so že dvigali roke!

Tedaj je nekaj temnega šinilo iz Ignacevih oči, a ta temina je takoj zginila. To je opazil tudi ranjeni in oslabljeni Sergej, ki je pomislil:

»Nemara pa mu je prišlo na misel, da bi se me odkrižal za vselej?«

Ignac je ostal ob ranjencu, ki je še vedno potreboval pomoč, Sergej pa je preskočil vse in ga vprašal:

»Si povedal ti ali ne? Kako se je to zgodilo?«

Medtem je držal v desnici pištolo, ki je bila obrnjena naravnost v rešitelja Ignaca.

»Sem, a so že tako vedeli za vse! Potem so me poslali v nemško vojsko, od koder sem pobegnul! Ti ne veš, kaj je ruska fronta!... Zdaj sem partizan že leto dni! Če misliš, da moraš obračunajva! Tu sem!«

Ignac je bil pripravljen na vse.

Sergej je povesil pištolo, jo spravil nazaj v tuljavo in dahnil:

»Zdaj sva bot! Rešil si mi življenje! Poklič!«

Čez dve uri so zvedeli, da je Nemčija kapitulirala.

Avtor Tone Tomazin, član DOLIK

Avtor Janko Korošec, član DOLIK

Črtomir Šinkovec

Aretacija ob zori

Tone Bogataj ni mogel zaspiti pozno v noč, vznemirjale so ga misli na dogodke prejšnjega dne. Partizani — vodil jih je Vojko — so po spopadu na Nanosu že nekaj časa v Trnovskem gozdu vznemirjali tuje drvarje in oglarje. Zdaj pa so nenadoma, ob belem dnevu, stopili v logarsko hišo, odvzeli forestalom orožje ter jih pognali v beg. — Sele ko je pri sosedu prenehalo divje bevskanje priklenjenega psa in se je na oknih zarisala sivina prve zore, se je Tone potopil v težke, blodne sanje.

Stal je sredi zelenega polja, med visoko travo in žitom. Valovilo je do kamor so segle oči. Nabrusil je koso, zamahnil, da je švignila skozi rosno travo in omahnila v zajetno redanico. Onstran na ozarrah je zagledal ženo z najmlajšim v naročju. Trenutek zatem se je zeleno polje spremenilo v izsušeno, rjavo prerijo. Onstran nje je buhnil požar in se bližal z vso silovitostjo. Mimo so švignile kače in zveri, ki so z begom, blazno vznemirjene, iskale rešitve. (Ali ni pred leti nekaj podobnega doživel v Etiopiji?) Požar je prihajal bliže in bliže, v njem je utonila žena z otrokom. Z vso silo se je pognal njima na pomoč, a brez moči telebnil na zemljo, ki je žgala kakor žerjavica. S strahovitim naporom se je prevrnil vznak in se zastrmel v sivo, vročično nebo. Nad njim so zaplesali črni, jekleni jastrebi. — (Ali ni pred leti nekaj podobnega doživel v Etiopiji?) Obsedla ga je taka groza, da se je najajoč kot do smrti pijan, postavil na noge. Pred njim se je iz ognja dvignil forestale Enrico Sacco in naperil vanj karabinko. Trenutek, dva tri... sprožil bo naravnost vanj. Kriknil je z živalskim glasom in se prebudil. Resnice se je zavedel šele, ko je zaslišal ženo. Njen glas je bil ves mehak, božajoč in topel.

Tone jo je prišel k sebi. »Veš, trapile so me strašne sanje.« Ni se mogel otresti zlih slutenj, le počasi se je prebujal iz morečih blodenj v resničnost.

»Marta, da si le ob meni in da so otroci zdravi,« je dejal zaskrbljeno. Bojim se, da so zavohali mojo zvezo s partizani. Enrico ima razpredeno mrežo in neprestano vohlja za menoj. Lisjak je in zdaj se bo maščeval. Toda ne bodo me dobili, hudiči!«

»Nihče ti ne more ničesar dokazati, nikomur nisi storil nič hudega!«

»Če bi me le osumili, da imam prste vmes, ne bi več videl belega dne.«

»Sumničenje, Tone, še ni dokaz. Umiri se vendar in zaspil!«

V spalnico se je bila medtem že razširila skozi okenca medla svetloba meglene dne. Vse je bilo tiho, otroci so mirno spali in dihali, le na oknu so se vrabci ščebetajoč topli za drobtinice. Vse je bilo kot slednje dremavo jutro. Tudi kurja družina se je kot vsak dan prebujala s kokodakanjem in kikirikanjem v hlevu v pritličju in frfotaje zletela z gred.

Zdaj so na pesku zunaj zaškrtali težki koraki, preko belega stropa in sten so se pomikale temne sence. »Nekdo prihaja,« je pomislil Tone in skočil s postelje k oknu, a se je v istem trenutku odmaknil.

»Hudiči!« je bolj zastokal kakor pa zaklel. Bajta je bila obkoljena, vanjo so bile naperjene puške. Na beg ni bilo misliti. »Hudiči!« je ponovil in stikal za obleko. Medtem so po zaklenjenih vežnih vratih zadoneli udarci puškinih kopit.

Marta je planila iz omotičnega polsna. »Spet bodo kradli kokoši,« je dejal mož, da ne bi pokazal strahu.

»Hišo bodo zopet preiskali,« je žena pristavila upajoč, da ne bo hujšega, bolj v tolažbo možu kakor sebi.

»Kvestorini so in vojaki.«

»Naj prebrskajo bajto; revščino bodo že našli, pa kup otrok. Drugega pa nimamo,« so ji šklepetali zobje od mraza in srha.

»Odpret jim pojdi, čuj, kako razbijajo po vratih.«

Medtem ko je odšla žena, so otroci zlezli iz postelj in se zbrali okoli očeta.

»Kaj nam hočejo?« je vprašal Andrej.

»Nič hudega nam ne bodo storili,« je Tone ujškal najmlajšega. Vojaki so medtem napolnili kuhinjo, vdrli v spalnico, iztrgali očeta otrokom, ter ga zrinili v kuhinjo.

Pred njim se je razceperil mršav, izpit človeček z naredniškimi našivi in vprašal:

»Antonio Bogataj?«

Tone je povsil roke in prikimal.

»Ribelle!« je človeček z naredniškimi našivi zapičil vanj mrzle oči in pomignil kvestorinu:

»Vkleni ga!«

»Nekdanjega, po sili, vojaka v Etiopiji,« je dejal mirno Tone. Roke so mu od pritiska okovja v hipu odrevenele.

»Tako!« je siknil človeček z naredniškimi našivi. »Molil boš kozje molitvice!«

Zdaj je bilo Tonetu jasno, da od ljudi, ki so ga vklenili, ne more pričakovati dobrega. Na varnem so kakor pajki, z žrtvijo v mreži mojstri v trpinčenju. Z očmi je pobožal ženo in otroke, ki so ob materi v samih srajčkah trepetali od mraza. Ob pogledu nanje ga je prešinil tak obup pomešan s srdom, da bi se iztrgal iz lisc in udaril, čeprav bi ga potem pobili v tej kuhinji pred očmi žene in otrok. Prva misel je spodnesla drugo in ga zbudila do srca:

»Kdo bo skrbel za družino?«

Ni našel odgovora. Zazrl se je v najstarejšega, v Andreja. Zazdel se mu je velik in močan, kakor da je zrasel čez noč.

»Andrej, ko mene ne bo, pomagaj materi. Pomagaj ji, kolikor moreš!«

»Saj se boš vrnil, še danes! Nimajo pravice zapirati poštenih ljudi!« Ženino zaupanje v pravico je bilo tako močno, da je v njej otopela bolečina za možem; ki so ga surovo zrinili iz kuhinje v sivo mrzlo jutro.

»Ne skrbite preveč zame,« je kriknil družini, ki je drgetala na hišnem pragu. Potem je utonil med sive uniforme in puške, ki so se drenjale v kotanjastem kolniku in se oddaljevale vedno globlje v meglo.

V bajti je nastala prazna tišina. Zdelo se je, da je nekdo od družine umrl in so ga pravkar odnesli na poslednjo pot. Otroci pa so še vedno tiho in boječje vpraševali:

»Mati, zakaj so odpeljali očeta?«

Utihnilo so, ko so videli, da si mati briše solze v predpasnik.

»Na peč pojdite,« jih je zпросila.

Nenavadno mirni in ubogljivi so odšli in kot piščeta sedli k peči. V pripečku je sedel ded ves zgrevan in žalosten.

»Zakaj so uklenili očeta?« so se otroci spravili nadenj.

Vprašanje ga je nekoliko zmedlo.

»I, zakaj? Ker ljubi to bajto, te njive in polje in ljudi, ki so naši in so proti tistim, ki so uklenili očeta,« je nizal besedo k besedi.

»Kdaj pa se bo vrnil?«

»Vrnil? Morda že danes ali jutri.

Gotovo pa tedaj, ko bodo zavriskali tisti, ki danes najbolj trpijo.«

epitaf

(pesniški odgovor V. Gajšku)

1.
 Od izumrle
 pesmi
 sem izkopal
 eno samo
 kost.
 (Ti pesem-kost,
 ti reci le z besedo,
 koščena pesem,
 vendar vem:
 bridkost
 je v molku.
 Ne v besedi
 in ne v vzkliku.)
 Žurleli v enačaju
 sta abecednica
 in alga moč.
 Žveplenokista duša,
 bakantinja trhljena,
 je v mesu
 žrelastem
 iz basni dneva
 bezala sigo
 za opaže kretenj.
 Vendar brez kostnice
 je duša
 daleč od trajanja
 in netrpežna
 in odsončna.
 Kost je uglasitev
 in oglašanje minulega,
 ki ne bo nikoli našlo
 žleba
 ali do nas predora.
 (Ti pesem-kost,
 ti reci le z besedo,
 in luč
 pobuda bo
 prihodnosti,
 naš stalni gost,
 ki načrtom našim,
 našim sklepom
 moč bo dal,
 da svojo pričujočnost
 razodenejo.
 Navzočnost
 je namreč treba
 utemeljiti
 in razvpiti.
 Ti pesem-kost,
 koščena pesem,
 ki brazgotine vrčev,
 rane vina
 zaceliš,
 naj ne bo težko
 ti iz moje dlani
 piti,
 moja priča biti,
 oznaniti zadnjo uro
 in kar je treba
 oznaniti.)
 To, kar izkopljemo,
 obuja zapomnitev
 in posamičnost,
 ki steza prste
 na rob retuše.
 Ostali praš,
 ostružki luči,
 punčica trenutka
 pretoči se nazaj
 v podžeto zemljo,
 v podzidane osnutke.
 In menda:
 kdor koplje,
 bo izkopan.
 In še. In še.
 Upreti se je treba
 živi meji
 in okoliščinam,
 ki nas brišejo.
 Čeprav si lepa družčina
 z vsemi,
 ki v tebi se,
 v tvojem mesu,
 v tvojem duhu
 nastanijo.

Brez bistrine se pretakaš,
 se izgubljaš
 in sestavljaš.
 (Jok in smeh
 je le nasledstvo.
 Prva
 bila je pesem.
 Jok in smeh
 je le imetje:
 ubožnost
 in presitost.
 Zadnja
 mora biti pesem.
 Jok in smeh
 je le posredništvo.
 Edina
 mora biti pesem.
 Bosa pesem,
 pesem operotena
 kot tudi pesem-kost,
 koščena pesem.
 Samo da te ne zvabi
 vase
 jok objokanih
 in da s teboj
 ne poigra se
 nasmejanih smeh.
 A vsako pesem
 bodo bičali.
 Vsako pesem
 živo zakopali.
 In še in še jo bodo
 zasramovali.
 Vendar pesem-kost,
 ti reci le z besedo,
 koščena pesem.
 Pokaži vsem, da me priznaš.
 Za pesem,
 za sina
 ali vnuka.
 In se bom spomnil,
 da sem izklican,
 najden.
 Otalina.)
 In to, kar izgubiš,
 brez znamenja,
 je izgubljeno.
 Podpisa ni
 v preglednem kraju
 in si lastnina
 prinašalcev.
 V svišču novih dni.
 (Jok objokanih
 je stanje,
 ki nas vabi vase.
 In nasmejanih smeh
 je roka,
 ki nas grabi zase.)
 Samo za žaro
 je še pesmi-kost.
 Za smrtno spanje,
 za bajanje
 o živem.
 O ti moj ljubi veter,
 osvežujoč in ploden,
 zapustil si goljave moje
 med čermi
 iz mrtvih ptic.
 V telo vpijoča kri
 škreblija med ločjem
 dneva in noči
 tvoj svet,
 ki je potomec
 in izklicevalec
 besedoljubnih možnosti.

2.
 Odpirali smo orehe dežja in snega,
 jih tolkli
 drug drugemu na čelu,
 na trebuhu;
 na pladenj popoldneva
 smo jedrca devali,
 gazili s čeli
 po topečem se kruhu.

In smo si pogledali v oči:
 Smrt mora imeti mačje tačke,
 življenje pa desnico-mater telesa,
 ki išče sebe v levih rokah
 in ti pogleda v levo
 in ti pogleda v desno oko;
 na dvorišče z otroki
 in ženo,
 ki na vratu rano spenja
 z debelo verigo,
 na hrube,
 polne udomačenih krav,
 mikroskopskih veveric
 in kritic
 in konj, trikrat večjih od kmetovih
 in smrti, ki prede
 človeku za čelom.
 In smo si pogledali v oči
 brez spoznanja,
 kako bi se razsvetlili
 mi,

ki smo kaplje visoke sveče,
 življenju prižgane
 in zbrali smo se,
 da ne pridemo smrti na misel.
 Zato za nas popolnost in lepota
 nista več dve zvičajnosti,
 dve lakomnosti,
 za nas je življenje pogovor,
 ki ga je treba vsak dan podaljšati
 pozno v večer.
 In vemo: skozi membrano tega
 dogodka bomo pluli naprej,
 velika neprešeta vojska,
 zagrizeni drug v drugega,
 skrčeni v ena sama začudena usta.
 Po vseh štirih v vznemirjenost,
 zadenjsko,
 z obžalovanjem naphani,
 razlomljeni v tisoč pajkov,
 v ljudsko kлокotanje,
 v eno samo smer,
 v razbrzdani človeški dež,
 iz enega samega prgišča.
 Vendar brezzobo rovarjenje,
 preplašeno kljuvanje,
 volčja prevleka
 in nič ne pomaga
 in nič ne pomaga:
 v svoji hiši si kljuka,
 v omari predalnik,
 sam svoje spodnje perilo,
 sam sebi vedro za smeti.
 Bil pa je čas,
 minulost pluskajoča,
 ko nisi bil tuj krohot,
 tuj porog,
 topot tuj nisi bil
 in nisi ležal pod sekiro
 ali čokom,
 pod rezalnikom
 ob drobivcu ledu;
 bil pa je čas,
 počitek slasti poln,
 večer, njegova naravnost
 v tej prošnji za počitek!
 Miže v vznemirjenost,
 razlomljeni v grižljajev sto,
 v sprednji jambor zbiti,
 mi

obrt usode,
 ročno delo sreče,
 na repini sveta,
 kjer množice mahajo
 z okostji prednikov,
 da bi zagovorile
 mišji strah.
 Tako ostaneš
 samo nasad prividov,
 s kopji čutil zavarovan,
 potuhnjeno ždiš
 v gobi telesa,
 pesem te samo opljusne
 z izklicem vznemirjajočim ...

Valentin Polanšek

Infernalni ego

Ti
se ne sliniš
za nebesi.
Teh
si se preobjedel
preobjestno
v kodrastih letih
in se potapljal
vanje
kot v medeno smrt
z dekliskim utripom.
Zdaj
ne siliš
več više.
Mar
se bojiš
pasti
v naročje
poslednje device?

V senci antimaterije

V davni pristanja
je bila še složnost
med bogovi
in besni
in ljudmi —
do gotove meje,
dotlej iz teh odnosov
niso izpeljali
gotovih privilegijev
pöedinci zase.
Se danes odkrivamo
peto dimenzijo:
sebe v človečanstvu
in obratno,
ko homo jutri že odbrneli
v brezčasno vsemirje.
Z bajnimi razdaljami
se poenostavlja
skupinska zavest
zemske domačnosti.
Začasno
pa smo zemljani
časotni problem.

Potrošniška družba

Skozi nezamudne poklone
se prenerodno skomolčim
in se izdajam, da ne znam biti
eminenca potrošnik.
Vedno osupnem pred zaprtimi vrati,
preden potrkam.
Slabo znam
privatno ali službeno nastopati,
Mlečnozobe stenotipistke
se zavzamem.
Tajniki in šefi in vsi uslužbenci
so delci velikega tajnega ohišja,
katero jaz trepeče izgovarjam:
oblast.
Očarajo me lahko z manipulacijami,
ker se poslužujem patentiranih fraz
in tako postajam
nekak roboter poizkusne kategorije.
Požirajo me z očmi,
pohrustajo me z usti,
pospravljajo me z rokami,
da sem si navsezadnje kot nerazvozlana
šifra.
Stoodstotno presegam najnovejše
presežnike
in nikomur ni treba mene ogrevati
za tako ali tako izbirčnost.
Poredko oslabeledo svarim samega sebe:
Tvojih izpadlih želja
ne boš izpolnil na tem svetu,
kajti takih idej
v nobeni samopostrežbi
ne prodajajo.

Zaverovanost vase

Stalno imam posla
z urejevanjem
preživelega, obnošenega,
izpadlega, odvečnega,
vsega tistega,
kar se je nabralo
kot usedlina
v mojem swimmingpoolu
viharivih let.
Pa muzejsko shranjujem
dosti ničevosti,
ker je
z njihovimi nastanki
povezano tudi obdobje
mojih mladeniških let.
Kaj bi se trapil
s spomini na tista leta,
ki so bila beraška
in nepravična
in goljufiva
in temna
za sleherni bodočnost.
Omalovaževati
mislim že davno
tisto preteklost.
Pa se izgovarjam:
Brez razdivjanega neurja
ne bi vedel,
kaj je vredno sončno jutro?!

Kjer je še prostora

V običajnih tiskarskih izdelkih —
kjer je še prostora —
vpletejo
kak drobec poezije
kakor reklamo,
da je publikacija bolj pestra
in laže prebavljiva
v tem hlantanju
in bivanju med računalniki;
kjer je še prostora
v bližini srca,
vtikamo
otročje neobvladane poglede
v kelihe nedognanih cvetk
in se pustimo
ogrevati
od dekliskih oči;
kjer je še prostora
med ljudmi,
se zadržujemo
in nazdravljamo
soradosti!

Samo malo

Samo malo
preveč pričakujemo
od ljudi.
Neredkokrat
marsikoga
pri srcu zazebe.
Samo malo
prelahkoverno
nasedamo
imenitnemu kiču.
Samo malo
preveč poslušamo
v daljni svet,
pa preslišimo
klic na pomoč
iz bližine.
Samo malo
premalo
sosesko živimo,
naposled
te bodo
kot bedaka
pozabili.

Andrej Kokot

Pesem vrane

V moji jati nihče ni bela vrana.
Vsi drugim kljuvamo oči, vsi enakih
misli smrti letamo v objem.
V moji jati nihče ne misli belo,
vse je črno urejeno, to prava uranja
je modrost. Vse kar je belo, je brez pomena
za vranjo zgodovino.
Vrane ne letamo brez kljuna!

Prevara

V čašah skrivnosti
med se nabira.
Beli cvetovi
zasipajo zgodnjo pomlad.
Metulji nedolžnih noči
lesk svoj v soncu topijo.

O, vse je tako svetlo,
tako deviško,
kot jok novorojenih,
kot rosna poljana.

Ob robu teh dni
se bela žena sprehaja,
v njeno črno sled
padajo listi rumeni,
listi nerazcvetelih dreves.

Zvezda

Nekje je zvezda mrtva,
brez sonca in brez noči
in brez čudnih ljudi,
je brez boja za črno in belo.

Tam ni belih cvetov,
ne smrti in temnih grobov.

Pa ta zvezda žari,
kljub temu žari!

Prepričanje

Spil bom čašo skaljene vode,
veter prosil, da premeri svod neba,
poroti rekel, naj gre med bele rože,
da igra z mano sama se konča.

Ko bom nasičen tuje sreče,
povabim vse sodnike in poroto,
da pove, kdaj moj dan se izteče,
da razdam ves trup in vso dobroto.

In ko bo moj dan končan,
zemlja odprta na stežaj,
da sprejme trup poln mrtvih ran,
boste besedo temno uzeli spet nazaj.

Valentin Polanšek

Razdraženi živci

V oguljenem žametu
premražene noči
se plazim
skozi avtokolono.
Brez cilja
se podim
skozi svet
kot potepuško ščene,
ki ne ve,
da je vsem napoti.
Ker me zasledovalci
ne dosežejo
s svojimi brčami,
zaudarjam
po njihovi puščobi,
da bevskam
kar nad sanjam seboj.

Andrej Kokot

Nasvet

Velike stvari se godijo
brez nas ali z nami.
Povelja ob rojstvu delijo,
smrt te že pred rojstvom omami.

Zato je vseenost orožje smeri,
večnost trenutek počitka
pred steno krvavih čeri,
vdanost dobljena je bitka.

Čakanje

Kolobar je znova zaključil svoj krog.
Pogum je ustavil svoje nihalo.
V temnici je samo še grmada nadlog,
vztrajnost v tnalno tišči svojo glavo.

Roka povelja se zgublja v čredi strahu,
mrtvaški spreved pa vdano
čaka na zagovor obsodbe, prokletstvo zidu,
svečani obred smrti ali umik v besedo
razdano.

Zaskrbljenost

Kričeči preroki gredo skozi nas.
Gredo skozi rdeče semafore,
gredo preko polj, skozi vas
in se gnezdiijo v naše zaupne prostore.

Njihov glas se razlega po temi strahu,
razdira zavetja zvestobe,
ubija zaledje miru,
sprehaja po polju naše tegobe.

Moja zemlja pa drhti, čedalje bolj drhti.
Kje klicarji so naših mest,
sejalci njiv, staroste vasi,
kje kažipot za našo vest?

V moje grlo se glas obupa ujeda,
prek gozda črni ptič leti,
trudna zemlja se useda,
deroča reka vedno bolj kipi.

Ujetost

Deviško nebo je preklano
z nožem lačnih hijen.
Srce sonca je razdano
med prste, kjer hrib je leden.

Duša zakleta pa upa
v zmagujoči sprejem pekla ali neba,
v merjenje strupa
ali konec sveta.

Udari

Udari zemljo
da te bo ljubila.
Užali mater
da te povzdigne v nebo.
Ubij prijatelja,
da te sovražnik počasti,
uniči brata,
da padeš z njim v isti grob.

Smrt pesnika

Človek
je v zemljo
zasadil nož svoje
večne ostrine.

Zakrvavela
je duša otroka
in pesnik je božal
kaplje krvi.

Nenadoma
se je razklalo nebo,
ugasnila beseda,
sonce brez sija zašlo.

Po krvavih brazdah črna
roža hodi in metulje
pisane sadi.

Avtor Tone Tomazin, član DOLIK

Marjan Čufar

Na obzorju časa

Nebo se z vlažnimi blazinami
zraka naslanja na cvrčanje
kobilic v rosnih ravnini in
na žalostno petje rac in gosi
na zaprašenem ribniku in
zdi se da rastline onemoglo
lajajo v urteče se zvezde
in da je tam neko dvorišče
na videz prazno in da nad njim
lebdijo mrzle sence že davno
okosmatenelih pasjih ugrizov

z raztaljenim steklom zalita
vrata nič več ne odzvanjajo
od sopare kadečim se korakom
in tod so nekoč kokoši
frfotale in izgubljale perje
in glasovi so prijetno zveneli
zaviti v šum zagrenjenega
listja in voda se je
še padajoča strdila v
prodorne žarke simbolične
abstrakcije in potem so reke
postale redkejšje kot zrak
in so ptice v onemoglem letu
popadale v korito

prišla bo blaga noč brez
teme in kosmiči čustev
bodo ležali v naših telesih
in viseli z brstečih dreves
in končno bodo prišli dnevi
prežeti s samimi svežimi jutri
in tedaj bo naš razum dozorel
v približajočem se višku dneva.

Pesem o vetru

Glas prihajajočih ljudi se
ziblje na valovih etra
iz zakajenih votlin se vzdigujejo
težki monoliti nagrobnikov
in tam za modro omčtanimi
plastmi bližajoče se razdalje
utripljejo luči polne imen
in sončnice v zeleni vazi
napolnjeni s krvjo odtrganih
sončnih žarkov prebavljajo
lastna semena
ljudje smo gobe brez
klobukov in trodimenzionalna
senca stlačena v pikčasto
razsežnost in naš duh
je okostje iz odmrlih koral
in naš ponos je zaprt v
kletko preživetja ki je
dimenzija ničnosti.

Vedno pride solza

Prišla bo topla valujoča noč
v dolino tvojega obraza
in v svetu juter padajočih
v cvetne gredě bo ležala zemlja
prhka kot listje davnih pomladi
suha kot za vedno otrpli dotiki
božajočih ustnic davne ljubezni
in iz te zemlje
bom čutil tvoj dih

prišla bo zarja medleča na
večernem nebu in budeča se
na jutranjem nebu
iz razgrete prsti bodo pognale
rože svoj vabeči lesk
in v vetru jeseni bodo utihnile
ptice iz zlomljene trave

takrat se bo v tvojem očesu
zalesketala solza
in otrpnila kot rosa na mrazu
v negiben kristal.

Marija Mencinger

Ljubezen v sovraštvo

Nekega dne se boš prebudil
iz svoje zasl epljenosti
in, ko boš občutil trdoto
realnih tal, bo morda
že prepozno, da bi lahko
dojel ljubezen, ki se ves
ta čas spreminjala je v
sovraštvo. Zgrbil se boš
v dve gubi in dovolil, da
se tudi tvoje življenje zapiše
kot tragičen konec nekega
lepega trenutka.

Pri tem oba trpiva

Potrebna ti je zavest,
da te ima nekdo rad,
a pri tem pozabljaš, da
nisi sam in kadar se vračam
z »majinih skupnih poti«
se zdi, kot da sem zmočena
cunjca. Nevidne deževne kaplje
mi namesto solz polzijo po
licih, počutim se prazno in
občutek groze me spreleti,
ko si moram znova in znova
priznati, da so vse skupaj
samo še prevare . . .

(Morala ti bom priznati, da
sem ves čas igrala. In to
je tisto, kar me pobija.)

In memoriam

Pod tvojimi zgaranimi
rokami so se kresale
iskre žarečega železa in
za potnimi sragami na
tvojem razoranem obrazu,
so se kot iskre prižigale
misli daleč v prihodnost.
Tvoje čelo se je lesketalo
v odsevu plamena in oči so
ti postale svetlejše,
kadar ti je pogled obstal
na surovem železu in
tvojem malem vnuku. Takrat
je tvoje kladivo zapelo še
lepše, še siloviteje.

Bil si sila, moj ded!

Premišljudem o tebi in sebi

Ko bi se čas od časa do
časa lahko za hip ustavil,
bi morda sedaj premišljevala
o tebi in meni — kot nama.
Tako pa: Čez leto dni ko boš
pel gaudeamus se verjetno ne
bova več želela poznati, hudo
mi bo, ko bom zrla ta leta za
seboj, pogrešala bom tebe in
tvoje poglede. Morda bi vsa ta
leta lahko preživela drugače?
Morda? A to je še vedno vprašanje,
plamen med nama pa se izgublja v
ničosti nič.

Autor Janko Korošec, član DOLIK

Neva Mitrovič

Balada o sreči

Onstran lepega visokega čela
želje, hrepenenja.
Sunki, pehanja,
tek.
Visoko, ravno letenje
ptic in metuljev.
A naposled
grob, mrzel dotik.

Mignon

Poj z vsemi rumenimi cveticami
in zarij roke v kristalni potok
jaz bom nabirala misli
in jih vezala z modrim trakom
in jih darovala tebi.
Travniki so polni misli
lahka sapa jih ponese
in med seboj se kličejo in pozdravljajo
in hite k tebi.

Janko Berlogar

Si kdaj slišal

Si kdaj slišal
jokati pohojene trave?
Si čul kdaj drhtenje
umrlih dreves
in tožbe osamljenih polj?
Rad imam vse:
drevesa,
trave
in polja.
Nikdar ne kričijo,
le vdano in tiho trpijo.

Anton Mežan

Modernemu pesniku

Ko poskušam
razvozlati
vsebino tvoje pesmi
se mi zdi
da pamet imaš —
ampak silno, silno
zamotano.

Ko bi se mi dalo
bi odmotaval
te tvoje zavoje
in najbrž
bi se spodaj pokazal
še vedno klopčič.

(Prav na koncu niti
pa bi mogoče našel
na štiri
ali osem zgibov
zganjen papir —
na katerega
bi se dala napisati pesem).

Oskar Brajdič

Zapuščam te

Zapuščam te.
Ker je pomlad,
ker imam
dvajset let
in preveč krvi
v žilah.

Mnogo poti
moram prehoditi,
mного misli
domisliti,
mного sanj
dosanjati.

Preziraj me,
če se bom
urnil.

Molitev

Pijan sem.
Nemočen ležim
v razkošju trav.
Zemlja me omamlja
s svojo toploto.
Pojem. Vse je pesem.

O zemlja,
bodi dobra z menoj!
Poklanjam ti vse,
kar imam
in te rotim:
Bodi dobra z menoj!

Tuji učitelji

Potem, ko so pregnali s Planote domače, zavedne slovenske učitelje ter jih poslali v odročne in samotne vasi nekje v Apenine, so v vas prišle tuje učiteljice. Na začudenje, so se čez noč znašle v tujem svetu, med tujimi ljudmi. V svojem jeziku so se lahko pogovarjale le s karabinerji, ki so se bili v vaškem šolskem pritličju nastanili že na samem začetku te tuje oblasti, in pa v Žganjarjevi krčmi, kjer so ženske hitele drobzeljati s tujimi prišleki.

Tuje učiteljice, ki so jih izmenjavali vsako šolsko leto, se navadno niso kaj prida obnesle, niso znale dovolj dobro vohljati po vasi. Bile so pač mlade ženske, ki so v osamelosti iskale družbo domačih fantov, kar pa oblastem še zdaleč ni bilo po godu. Tem manj, ker so se bili na obzorju pokazali resni časi, iz katerih se je čul žvenk z orožjem. V zraku je lebdel zeleni zadah po vojni.

Tedaj je namesto učiteljic prišel na Planoto učitelj Aldo Boletto. Po zunanjem videzu ni bil južnjak. Nekateri so zatrčili, da je naše krvi, doma nekje s spodnjega Krasa. Kljub temu se niti z besedico ni izdal, da razume jezik domačinov. Oblast pa je v teh resnih časih potrebovala prav takih učiteljev, ki so se lahko izkazali tudi kot vohljači.

In tako je zdaj stal učitelj Aldo na šolskem pragu. Nervozno je kadil, potresal s šopom ključev in priprtih vek opazoval in prisluškoval razigrani otročadi, kaj se med seboj meni. Toda pogovor otrok je bil tih in nezaupen, vedeli so, da jih učitelj razume in poslušča, čeprav se ni nikoli izdal ali spozabil. Le kdaj pa kdaj je oponašal otroke z zaničljivim zasmehom.

Učitelj Aldo je vohljaj, kjer je mogel. Upal je, da mu bodo ljudje nasledili in se ujeli v njegovo mrežo. Ponosen, kot petelin, je bil na črno srjaco, na znamenje snopa s sekuro, ki ga je nosil v gumbnici. »Naj vas zapišem med fašiste,« je nagovarjal moške. »Fašizem vam bo dal dela in kruha!«

Njegovo prizadevanje ni obrodilo kaj prida sadu. Nekateri so se delali, kot da ga ne razumejo, druge je pridobil. Tem so rekli, da so brez hrbtnice, da bi dušo prodali tudi Turku za pest drobiža ali za skledo leče. Na splošno so jih na tiho zamrzili. Mrznja se je postavila mednje kakot zid, ki loči dva svetova. Ne moreš ga preplezati ali podreti, tembolj pa čutiš, da si na tujčevi strani kot odsekana veja.

Ko je učitelj sprevidel, da ljudi ne more pridobiti zlepa, se je pridružil karabinerjem in z njimi zagospodaril pri Žganjarju. Na ušesa je vlekel pogovore možakarjev, ki so ob vinu radi odkrivali svoje težave, se hudovali nad davki in si v očeh brali obtožbe nad fašističnim nasiljem. To pa za učitelja ni bila prava paša. Nemoč ga je grizla in trla kot poraz. Zato je svoje načrte hotel uresničiti v šoli. A tudi otroci so se mu postavili po robu. Ko jih je siloma strpal v črnosive uhiforme in jim smehljaje dejal: »Zdaj ste balilla!« je bilo očitno, da se teh smešnih cap sramujejo. Niso jih več oblekli. To je učitelja hudo razkačilo. Ni mu preostalo drugega, da je staršem zagrozil s posledicami. Ščuvanja otrok pa ni mogel dokazati, zato je besnel: »Hujskate jih, poznam vas! Smejale se bo, kdor se zadnji smeje!«

Poslej je iskal priložnosti za maščevanje. Ponudila se mu je nekega nedeljskega večera v Žganjarjevi krčmi. Čeprav je bilo strogo prepovedano, so možje in fantje zapeli pesem o Soči, ki je bela od solza naših mater in sestra... Pesem je vrela iz src kot prtajena bolečina. Tedaj so v veži zaropotali trdi koraki, ki so surovo udarili

v otožno pesem. Krčmar jih je posvaril: »Pst!«

»Kaj — pst!« so vzkipeli. »Kdo nam kaj more, če pojemo?« so na dušek izpraznili kozarce, medtem ko je vstopil učitelj s karabinerji in forestalom.

»Mar ne veste, da je petje v krčmi prepovedano?« je siknil brigadir in pokazal ne dekret na steni. »Tu je zakon, ki prepoveduje peti in govoriti.«

Možje so se zdrznili: »To se pravi, naj lajamo,« se jim je tresla beseda od srda. »Torej, naj lajamo?«

Brigadir se je namrščil, toda zavedajoč se moči, je mirno dejal:

»Pojte in govorite v jeziku, ki ga zakon ne prepoveduje!«

Možje so za hip obmolknili. »Peti in govoriti v tujem jeziku ne znamo in — nočemo!«

»Tako! Torej ste Slovenci!« je izzival učitelj. »Na dan z besedo — kdo je Slovenec?«

Možje so ga predirljivo zabodli z očmi. Vedeli so, da jim je nastavljal zanko, zato je eden izmed njih dejal: »Rodila nas je naša mati...«

»Kakšna mati?« je siknil učitelj. »Poznamo vašo mater!« se je penil. »Mati, ki rodi ščave... da!«

Možje so poskočili stisnjenih pesti: »Ti, judež, pritepenec, ti boš žalil in sramotil naše matere!«

»Maledetti!« je zaripnil učitelj in se stisnil za karabinerje, ki so naperili revolverje...

Vest o dogodku v krčmi, o pretepenih in zaprtih, se je naglo razširila daleč po okolici. Podnetila je mrznjo v očitno sovražstvo:

»Prišel bo čas, ko bomo napravili za vse obračun!«

Učitelj se je tega tiho zavedal tudi v trenutku, ko je stal na šolskem pragu in poslušal pogovor otrok. Z jezo je ugotovil, da domače govorice med otroki, ne bo mogel zatreti niti s kaznimi. S srdito kretnjo je mignil, naj vstopijo v razred. Otroci so na mah utihnili in se v gosjem redu prerinili za učiteljem v učilnico ter se med ropotom posedli v klopi.

Učitelj je stal za mizo in se kot kragulj zasrepel proti otrokom:

»Da, tu boste govorili italijanski,« je po mizi potrkal z ravnilom. »Gorje mu, kogar bom slišal... Ste razumeli?«

Otroci so molčali in se mimo učitelja zastrmeli v steno. Negibno so se stiskali v klopih.

»Pripravite zvezke!«
Otroci so zašumeli in se umirili. Sloneč nad zvezkom so s prikritim posmehom čakali na narek.

Učitelj je izzivalno stopil med klopi in začel: »Italija je naša draga domovina... Ste napisali, a?... In mi, Italijani, jo moramo z vsem srcem ljubiti... Njej na čelu stoji naš ljubi — Duce...«

Učilnico je prešel pritišan smeh. Učitelj je prežeče postal, se pasel z očmi po otrokih, ki so se sklanjali nad zvezki. Kar so pisali, se jim je zdelo čudno mrzlo in tuje. Spet je zakoračil, kot da išče žrtev, nato pa se sunkovito obrnil in zapil očmi v Marka: »Zakaj ne pišeš?« Učenec je sklonil glavo. »Zakaj ne pišeš?« je učitelj povzdignil glas in bil v obraz kot huda ura.

»Zato,« je bila v besedi trma, nato je pojasnil: »Izgubil sem svinčnik.«

»Kaj? Izgubil si svinčnik, capin!« Zgrabil je dečka za givo in mu divje stresal glavo.

Jure, Markov sosed v klopi, se je za hip odmaknil, toda ko je opazil, kako je Marko brez moči, se je, kot bi trenil, z vso silo pognal v učitelja, da se je opotekel med klopi. Zopet se je postavil kot razsrjen bik, a se začel v istem hipu ritensko umikati. Začutil je, da je popolnoma sam, pred njim štirideset otrok, za njimi pa neviden velikan. Od jeze zaripel je povsile roke in se sesedel za mizo. Vedel je, da bodo otroci ta dogodek raznesli po vasi. Kdo ve, kaj se mu spriče tega utegne pripetiti. Brigadir mu je bil zaupal grozljivo novico, da so brčkone v bližini partizani. Zaradi tega ni imel miru niti v sanjah.

Navzlic srdcu, ki se je še vedno kahal v njem, se je hotel otrokom približati z dobrikanjem. Z motnim glasom je intoniral pesem o Balilli, toda otrok ni mogel ogreti. Nekateri so nekaj momljali, pa zopet utihnili.

Obmolknil je tudi učitelj. Kazno je bilo, da misli na nekaj, ki mu grozi. Tedaj je znenada škrtnilo, kot da se je v zraku nekaj prelomilo... Od gozdarske kočje je odjeknilo pokanje pušk, zunaj je naraščal hrup in krik karabinerjev: »Ribelli, ribelli!«

»Per bacco!« se je stresnil učitelj, izbuljil oči in se stisnil k steni, ne meneč se za otroke, ki so se počasi izmuznili iz šole...

Avtor Tone Tomazin, član DOLIK

Zadnje novosti Male Čufarjeve knjižnice

Te dni je jeseniški Kulturno-umetniški klub Tone Čufar izdal skoraj hkrati obe knjižici svojega lanskega knjižnega programa: Gracerjevo pesniško zbirko »V mraku« in Sinkovčeva zbirko mladinskih pesmi »Škorčeva šola«. Knjižici ne pomenita uspeh samo za mlado založniško dejavnost omenjenega kluba, ki omogoča izdajanje del priznanih slovenskih književnikov, temveč zaradi tega, ker imajo ta imena cenovno v slovenskem knjižnem prostoru in pomenijo obogatitev slovenske kulturne sedanosti. Prav zaradi tega, dela teh književnikov ne smejo ostati prezrta, kar se marsikdaj prerado zgodi, menda zaradi določenih pogledov recenzentov.

Ceprav sem sodeloval pri določanju letnega programa in sodeloval pri njegovi realizaciji, mi to ne preprečuje, da o njih še enkrat ne spregovorim. Pišem z določenim namenom, da se obe izdaji uvrstita v širši kulturni prostor, saj le-to z vso upravičenostjo zaslužita.

Kot član kluba moram z zadovoljstvom ugotoviti, da se zdaj že jasneje črtajo sadovi zastavljenega dela, ki smo si jih zadali ob njegovi ustanovitvi. Hkrati naj bo to zadoščenje vsem tistim, ki so imeli posluš za naše načrte in dodeljevali denarno pomoč za izvajanje knjižnega programa. Po drugi strani pa je tudi dokaz, kako preudarno je klub gospodaril z razmeroma skromnimi finančnimi sredstvi, ki jih občinska skupščina že tretje leto dodeljuje za njegovo založniško dejavnost.

Zakaj to poudarjam? Ker še ni tako daleč čas, ko so slovenske založbe z mnogo večjimi denarnimi sredstvi na veliko oglašale knjižne novosti, ob katerih smo se upravičeno spraševali, kdo so ljudje, ki tako pišejo in, komu je tako pisanje potrebno. Saj se želja po lepem v ljudeh ni spremenila, saj je pojem lepega ostal v človeku nespremenjen. Zakaj hočemo biti naenkrat izvirni za vsako ceno? Naj izzveneva moja misel še tako čudno, vendar si upam mirno trditi, da z njimi slovenska književnost prav v ničemer ni pridobila, pač: z novimi najvulgarnjšimi izrazi in veliko mero nesramnosti, ki je šla celo v posmehovanje tistim, ki so take knjižne izdaje omogočili. Bolje bi storili, če bi namesto takih knjižnih »novosti« ponatisnili stvaritve starejših slovenskih avtorjev, katerih dela zaradi aktualne vsebine niso izgubila svoje cene in morda bi potem tudi pravičnejše sodili sedanost in vsa tista dejanja, ki so omogočila, da je danes naše življenje tako dobro in tako brezskrbno. Šli smo tako daleč, da je celo Mladina prinašala pred leti, pod krinko znanstveno preverjenega pisanja, take informativne sestavke, ki so ocenjevali vojno delo Karla Destovnika-Kajuha in Vladimira Pavšiča-Mateja Bora, v isti sapi pa govorili o še kakem nasprotnem pesniku. To smo dajali mladini, ljudem, ki so si po takih interpretacijah ustvarjali svoj pogled na našo občudovanja vredno preteklost in oblikovali svoj odnos do sedanosti! Toda, to je bilo pred leti! Že v letošnjem letu pa je nekdo od kreatorjev novega gimnazijskega učnega načrta za pouk slovenskega jezika in književnosti, bral je lahko to vsakdo v »Komunistu«, utemeljeval v svojem predlogu načrta, potrebo, da vključijo v ta okvir tudi slovensko emigrantsko književnost. V svojem ugovoru je utemeljeval svoj predlog s tem, da je bolje, da izvedo njegovi otroci o njej v šoli, kot »na ulici«. Vsak komentar o takem zagovoru je odveč!

O vsem tem pišem res samo mimogrede. Tako pisanje mi je vsilila prav za prav primerjava knjižne dejavnosti umetniškega

kluba Tone Čufar z Jesenic s knjižno dejavnostjo pretečenih let; ko smo opozarjali v isti sapi na pereče probleme v šolstvu in govorili o več kot perečih družbenih stanovanjih za delavce! Ali nismo z izdajanjem takih del, ki sem jih navedel na začetku, storili krivico tistim, ki so bili ustvarjalci tudi sredstev za kulturno dejavnost, saj so jih dajali v dobri veri, da s tem ne le ohranjajo, temveč razvijajo v državnostnih pogojih slovensko kulturno tvornost? — Po vsem tem lahko mirno zapišem, da je jeseniški umetniški klub upravičil družbeno zaupanje.

Prvo knjigo pesmi je izdal Benjamin Gracer. To je, če izvzamemo v samozaložbi izšlo zbirko *Igra* (1972), njegova prva predstavitev širši slovenski javnosti. Že v spremnem besedilu k zbirki sem napisal svoje misli o tem, kakšna naj bi bila sodobna družbeno angažirana poezija, katero je dokončno utemeljil Ivan Cankar. Zato bi pričakovali od poezije ustvarjalno angažiranost tudi v današnjem času, ko so več kot samo očitni veliki sadovi našega narodnoosvobodilnega boja, ki zaradi svojih ciljev, proklamiranih že med samim bojem, potrjenih pa v povojni družbeni stvarnosti, upravičeno zasluži hkrati naziv tudi socialne revolucije. Zakaj se mi zdi taka poezija potrebna? Ni še dolgo, ko smo današnjo družbo označevali za potrošniško, ob katero se je nesramežljivo kot nekaka posledica, postavljalo posnemanje, izumetničenost, izvirnost za vsako ceno in celo omalovaževanje in posmeh. Dokazov za to imamo dovolj. In to, kar najbolj osupne, v času, ko še niso posušene solze žalosti in obupa ter prestanega trpljenja in so še žive brazgotine na ranah, dobljenih v narodnoosvobodilnem boju. Zato se mi je tudi samo vsililo vprašanje: »Ob takih motivih se more človek samo vprašati: ali ni nič več lepega, kot da ni smisla v življenju, ni problemov, vrednih razmišljanja, okrog nas in v nas samih?« Na to odgovarja med drugim tudi Gracer s svojo pesmijo. Izhaja iz spoštovanja naše bližnje preteklosti časa kot ga sam lepo označi kot čas »neposušeni solz«, zaradi česar je toliko bolj obtožujoč. Da je taka pesem lahko sodobna, je zgovorno dokazal s tem, da je vzel od sedanosti željo prodreti in dokopati se do človeškega bistva, in izpovedni govorici širše odpreti stil. Ta pesem je značilna za določeno obdobje družbenega razvoja in jo kot tako moramo jemati, z željo, da se take napake v nas samih nikdar več ne ponove. Ker pa izhaja iz naše preteklosti, je vedno iskrena in gradila. Tak je v rahli erotični pesmi ali socialno družbeno obarvani refleksiji, katerima predvsem velja njegova pozornost. Zato ni potrebna izjemna filozofska nadarjenost, dovolj je, če družbeno angažiranost in spoznanje o dolžnosti deleža posameznika v poslanstvu generacije. Zato ne ostaja njegova izpoved izgovorjena le na pol in to prav zaradi tega, ker veruje v današnjega človeka in vanj verovati moramo z vso upravičenostjo. Zato mu kaže v ogledalu podobo lastnih razvad, kar dela v iskreni želji, da ustavi sodobnik svoj korak, zamisli o sebi in popravi svojo pot. Zato je tudi v obtožbi široko razumevajoč in odpuščajoč. Človeku si želi približati z živo, občeloško zajeto primero in iskreno zavzeto meditacijo, ki je že zaradi tega, ker je zajeta iz sodobne problematike, dokaj učinkovita. To je literatura, rojena v novi družbeni stvarnosti, ki se trenutno bori, da zadosti svoji popolni funkciji, tudi za njen nadaljnji razvoj in išče po svojih zmogno-

stih logično pot za njeno višjo stopnjo. Zato ima Gracerjeva izpoved, zlasti, če jo primerjamo z raznimi k nam presajenimi poskusi, v širšem pomenu, te odlike. V svojem izpovednem bistvu je zdrava, uprta v človeka in še posebej v slovenskega človeka. Taka ugotovitev pa je včasih za pesnika, ki zavestno sledi sodobnemu svetovnemu nazoru po eni strani in praktičnemu življenju po drugi — boleča. S pesnikovi besedami pa bi jo mogli označiti tako, da je njegova izpoved »moli-tev — brezverca«, »za nekaj, kar bi ločilo življenje od igre«. Hkrati pa je to poezija, ki zna prislunhiti tudi že izjemni intimnosti, skoraj že idilično dobremu, kar za marsikoga, žal, ostaja neodkrito.

Druga in zadnja, ki je izšla iz lanskega knjižnega programa zadnje dni marca 1974, je zbirka mladinskih pesmi Črtomira Sinkovca, *Škorčeva šola*. Naj ob tem opozorim na redko posebnost v današnjem času, da je ta Sinkovčeva zbirka izšla kot druga zbirka istega avtorja v enem mesecu. V začetku aprila je izšel pri založbi Borec prvi pesnikov antologijski izbor »Brazgotine«, kar je prav gotovo izjemen dogodek na današnjem knjižnem trgu, o čemer pa bo potreba še spregovoriti. Tudi »Škorčeva šola« pomeni prijetno dopolnilo v slovenskem mladinskem slovstvu v današnjem času, ko je dobrih pesmi za mladino, po tem, ko je utihnil Tone Pavček, malo, lepa obogatitev sodobnega mladinskega pesništva.

Za Sinkovca ima pisanje za mladino globlji pomen: pisati je začel na Primorskem pred drugo svetovno vojno, v času fašistične okupacije. Mladinska umetniška izpoved mu je pomenila učinkovit izraz nepogljivosti in kolikor toliko dopustno individualno obliko boja in upora. Njegovi literarni začetki dobijo svojo odzivnost 1930. leta, ko se je seznanil s Francetom Bevkom. Ta zveza je postala zlasti pomembna, ko je začela italijanska policija Sinkovca nadzorovati. Tedaj je Bevk pošiljal njegove pesmi ljubljanski Mladiki in Vrtnu. Zaradi takih političnih razmer je uspelo pesniku objaviti na Primorskem svoje prve pesmi šele v narodnoosvobodilnem obdobju v Našem rodu, mladinskem glasilu, katerega ustanovitelj je bil France Bevk. Danes sodeluje Sinkovec domala v vseh slovenskih mladinskih listih, tudi v zamejstvu, tako pri Galebu v Trstu, v Slovenskem vestniku v Celovcu, v Matajurju in drugod. S svojimi pesmimi je zastopan v jugoslovanski antologiji otroških pesmi ter v antologiji basni in ugank. Doslej je izdal štiri samostojne zbirke otroških pesmi: »Rožna zibka«, »Pomlad ob Soči«, »Sonce na hoduljah« in »Škorčeva šola«.

Sinkovčeva otroška pesem je pristna, bogata, topla in šegava. V razliko od Pavčka posega Sinkovec v svoj mladostni svet narave, kar morda tudi ni naključje, z ozirom na današnji čas tehnike in skuša pri najmlajših doseči to, da ga ne odtrga od narave, temveč obratno, da ga priveže na njo in mu z bogatimi predstavami obogati življenje. Domiselno ga seznanja z naravo, njenimi drobnimi prebivalci in ohranja široko humanost (na pr. pesem Mušja kupčija). Ker je danes redka tudi otroška domovinska lirika in otroška socialna pesem, sta toliko pomembnejši taki pesmi kot sta Maj ob Soči in Briški koloni. Navaja opazovati, bogati besedni zaklad, hkrati pa popestri izbor še z ugankami, ki bodo prav gotovo prijetno razvedrilo otrokom. Pesnik jih domiselno imenuje Jedrca-lupine. Prizadeva si ohraniti čim

bolj neokrnjen otroški miselni svet, ki je v bistvu razsežen in čustveno bogat. Skušaj ga ohranjati in razvijati v najplemenitejših razsežnostih. V smislu svojega pojmovanja pesniškega poslanstva pa bi samo s tem ostal na pol poti: To pa je danes, ko se zavedamo vrednosti družbene vzgoje in občutimo bolj kot kdajkoli tudi potrebo po njej, zelo pomembno. Tak pesnikov delež občutimo pri izbiri motiva in obdelavi snovi, ki je vseskozi poučna in nevsiljivo vzgojna ter širše družbeno pomembna. To je osebni delež Sinkovčevega pesniškega poslanstva. Samo tako je lahko pisateljevo delo učinkovito.

Knjižico je opremil z njemu prirojeno skrbnostjo in natančnostjo akad. slikar Jaka Torkar zelo domiselno in je primerno dopolnilo pesnikovi pripovedi. Zaradi vsega tega sodim, da sodi knjižica v vsak otroški vrtec. Sodim, da bo pripravila tako otrokom kot onim, ki poklicno skrbijo za otrokovo razvedrilo in vzgojo, mnogo prijetnih trenutkov. Prepričan sem, da bo marsikatera od njih bila tudi uglasbena. Lepo pa bi bilo, da bi po njej segale tudi šole, morda tedaj, ko sprejemajo učence v pionirsko organizacijo. Bila bi lepo darilo za tako slovesnost.

Avtor Janko Korošec, član DOLIK

Valentin Cundrič Koroška orfejada

(A. Kokot, Onemelo jutro, Celovec, 1974)

Leta 1969. Zemlja molči. V tej zbirki beremo pesem Vsemirje: Nekje / se igra otrok / in piha / milne mehurje / v praznino / in potrpežljivo / čaka / na konec izleta / teh pisanih pik, / da mu duga jata / napravi / spet novo veselje. Pesem navajamo kot dokaz, da je Kokota že na samem začetku njegove koroške orfejade vznemirjala kozmogonija. Vendar te teme ni poglobljal, ker se je spuščal iz višin navzdol, kot se ljudski Orfej mora. Ob tem spustu se je v njem odprl prepad: prepad med ljudskim (uporabnim) in intimnim, individualnim (nerabnim, vendar za pesnika edino resničnim). Ta spor se odraža že v prvi Kokotovi zbirki. Pesem Razmišljanje: Ščasoma pozabljaš /, da si živ / in svet v tebi / izginja v praznino. / In vek, ki piše ga / utrip srca, / se zoži v nevidno gmoto, / ki se je izžrla / prostor na cestišču / odvrženih stvari ... se kljub temu / vrtil v krogu / večnih potovanj.

Leta 1970. Ura vesti. Teksturno Razmišljanja konfrontirajmo s teksturo Pogreba živih iz druge Kokotove zbirke: Pokopali so nas / in nas pokopujejo. / Vendar nas nikoli / niso in ne bodo / pokopali do dokončne smrti. / Kajti njihove lopate / so krhke in ne zlomijo / trajnosti naših življenj, / ki so tu že od vsega začetka ... Torej je Kokot pristal na tisto, za pesnika komaj bistveno: na tisto

uporabno? Ne, v isti zbirki beremo pesem V meni je zemlja. Pesem je dokaz, da je prav razkol med subjektivnim in objektivnim Orfejevo rojstvo, najdenje najgloblje vsebine, globino očituje s skupimi besedami in bogatimi spoznanji. Seveda je Kokot tu šel skoz šolo slovenskega intimizma-naturizma. Že v tekstu Kakor krt, v isti zbirki, pa je odvrgel porodni lišp: Kakor krt / rijem po zemlji / in včasih izrijem / kup sveže prsti. / Naposled truden / omahnem / in se zamislim: / in vendar je bilo / koristno. / Me bo vsaj / kosce preklel, / ko se mu kosa / zarije v krtišče ... Tej pesmi bi lahko rekli epitafo, maksima, žal je pesniku ne uspe več obnoviti. Z njo je prerasel ontološko (politološko) igro z besedo beseda, ki je bila pri Kokotu dokaj bogata in tvorna, vendar ni večna.

Leta 1972. Čujte, zvonovi pojo! Pesniška fronta se nadaljuje. Človek in zemlja — oba sta prebujena. Zbirka je izpolnila obet prvih dveh. Iz teksture zakriči bolešno spoznanje, da je človek izobčen iz veselja, iz človeštva, iz grupe. Značilna je pesem Most: Moji napeti loki / so se vzravnali / in bil sem spet človek. / Odtlej bežim pred ljudmi /, ker se bojim, da mj bo spet / kdo zaukazal: bodi most ... Tudi ta pesem obljublja novo matrico orfejane.

Leta 1972. Pesniški list. Pesmi so dokumenti, tu pa tam vzplameni groznja kot iz antičnega mraka, recimo Zvestoba: Kadar se zemlja zatrese, / živali zbeže. / Ostane le človek, / živ ali mrtev ...

Leta 1974. Onemelo jutro. Zbirka v Kokotovo orfejado ne prinese novih domotov, jih le vztrajno straži. Pesniku kažejo pot naprej teksti: Danes bom, Pmlad, Poletna pesem, Zimska in Brezbriznost. V tej teksturi najdemo pahljačo sončne, zlate, sive in temne barve. Natura se predstavi v vsej spremenljivosti, ujeta v kozmične zakonitosti in taka je tudi pesem o naturi: če ji je dan najvišji vzgon, je nova, sveža, če ji to odvzamemo in jo zaslužimo, je enolična in utrudljiva. Kokotova pesniška tehtnica se bo morala nagniti njemu v prid. Pesnik bo moral v novih zbirkah pomnožiti orfični delež. Ob Kokotu se ponovi slovenska dilema: v čem je primerljiv slovenski delež borbene pesmi ob Sarajliću, Krleži, Nazoru, Minderoviću, Kulenoviću itd., itd. Slovenska lirski lučka tudi presveti noč molka. Dostikrat. S kvaliteto: Droh, Razlage, Karantanske. Kokot je torej samo eden izmed mnogih. Kljubuje lahko in se bori za priznanje, ni treba za prvenstvo — z individualnostjo. To napoveduje in spet zanemarija. Odgovor in oporo bo našel v lastnem simbolu — krtu.

Valentin Cundrič

Benjamin Gracer

Epigramček

(za ocene Listov)

Deset muh
na mah ... zaspi,
kadar Muharjeva
o rimačih govori ...

... črnogledi, tarnajoči,
v brezupu plavajoči,
družbi figice molijo —
s svojo zvesto Šefanijo.

Avtor Janko Korošec, član DOLIK

Janko Novak

Pravljica o velikanu

Kdo je večji velikan,
kdo največji je robaus?
Peter Klepec? Mar Brdavs?
Ali sam Martin Krpan?

Kaj, če pravi velikan
v pravljicni je polžji hiši:
jesti dajejo mu miši
ptičje mleko sred poljan?
Ko pa je do grla sū,
medenjakov sto pospravi,
se malinovca napije
in se gre otrokom skrit.

Mamica, mamica ...
kaj ni bratcu pod srčkom hudo?
Brez sončka
in lučke
ga zebe
in mu je temno!

Ah, sinko, moj sinko ...
(Kaj se po kuštravi glavici
use ne podi?!)
Polno je v mamici sonca,
preden se bratec rodi ...
in očka ob večerih — po delu
v srcih nam lučke prižge,
kō nas objame, poljubi
in se smeji ...
Se ti ne zdi?

Ampak, mamica,
bratec se nate jezi.
Brca te, da te boli.
Kako brez igračk
naj revček živi?

Veš, lumpek je, lumpek,
revček pa ni!
Na svet se mu strašno mudi,
ker mamičin srček
kot ura tiktaka
in ga bratec
vsak dan
z igračkami čaka.

Piščančki

V hlevu
tik ob steni,
piščančki
izvalili
so se beli.
Čiv, čiv, čiv,
piščančkov
sliši klic
se živ.
Kok, kok, kok,
yabi koklja
jih ob bok.

Benjamin Gracer

Pravljica za Mirjam

Živeli so modrijani
z dolgimi bradami
in sivimi lasmi.
Živeli so bogatini,
bogati, da je sonce slepelo
od njihovih zlatih reči,

in ustvarjali so
kraljestva na zemlji
in izmišljali so si podobo
kraljestva nebes,
a vsem se je tožilo
strašno tožilo
po čudežih majčkenih rok.
Vsi bi se bili radi vrnili
med čarodeje —
v kraljestvo otrok.

Toda do tja je daleč
na milijone svetlobnih let
in zvezdic se lahko dotakne
samo srečen otrok —
in morda samotni poet?

Komentator Tjaž

»Ne ne, to ni laž!
zatrjuje Tjaž,
kar pogledite — v Stopu piše«:
ŠPORT BO KOMENTIRAL TJAŽ —
(roko — nogo): met
in vmes se kak polet ...

S staja: SKOK!
Pod mizo: GOL!
Potlej: pok, pok, pok ...
mamici je bilo dovolj

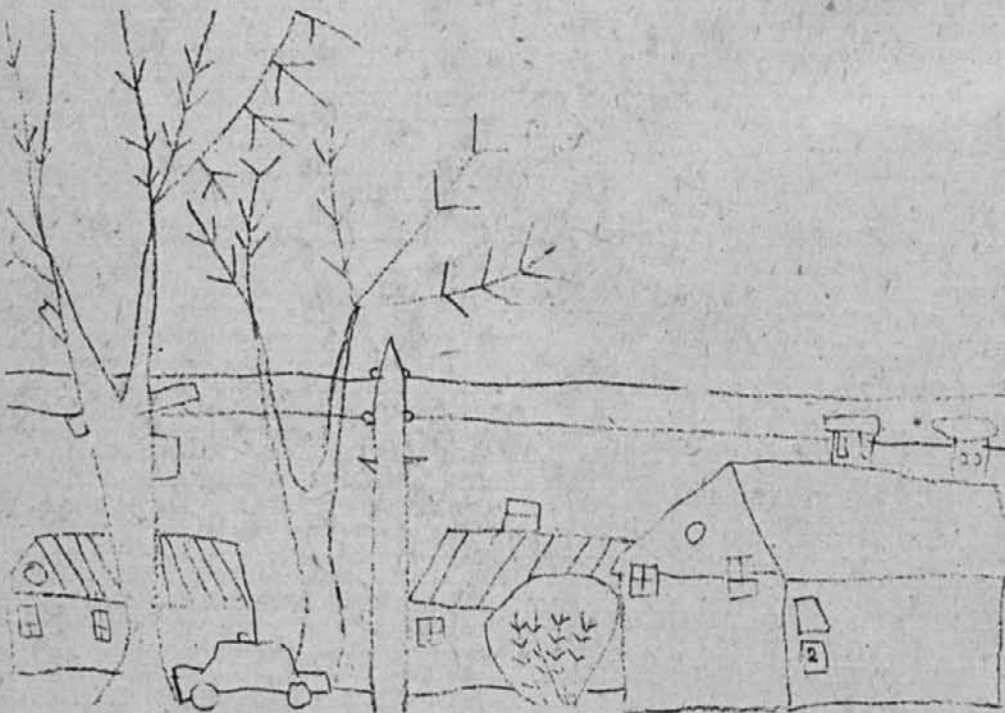
V solzicah je utonil komentar
(Toda poslušalci: Kaj vam mar?)
Komentator Tjaž
se že smeji
»KRATKA PREKINITEV, pravi,
se na televiziji zgodi.«

Kukavica

Ku-ku, ku-ku
na mecesnu
čaka ptica,
da gnezdo sračje
zapustila
bo samica.
Iz gnezda
sraka poleti,
tujka že
v njem sedi.
Jajčece
v njem pusti,
ko iz njega
odleti.
Ku-ku, ku-ku,
veselo je
zakukala
svoj zarod
sraki je
zaupala.
Taka je
ta ptica
lahkoživka
kukavica.

Vprašajmo

Vprašajmo ptičke,
zakaj pojo —
kadar sonce poljublja zemljo
Vprašajmo cvetke,
zakaj cveto —
kadar je zemlji toplo
Vprašajmo mamice,
zakaj jim nebo:
zvezdice v očeh prižge —
kadar dete nasmehne se ...

V 16. številki LISTOV sodelujejo: Janko BERLOGAR, Oskar BRAJDIČ, Emil CESAR, Valentin CUNDRIC, Marjan ČUFAR, Benjamin GRACER, Ivan JAN, Franc KLINAR-Kladivar, Miha KLINAR, Andrej KOKOT, Srečko KOSOVEL, Marija MENCINGER, Neva MITROVIČ, Anton MEŽAN, Janko NOVAK, Valentin POLANŠEK, Črtomir ŠINKOVEC in Cvetko ZAGORSKI.